

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Nicoletti

Zaporniške politike v Združenih državah Amerike

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda Nicoletti

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Somentor: izr. prof. dr. Bojan Dobovšek

Zaporniške politike v Združenih državah Amerike

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Povprečen učitelj govori. Dober učitelj pojasnjuje. Odličen učitelj prikazuje. Velik učitelj navdihuje. Hvala dr. Bogomil Ferfila, ker navdihujete!

Hvala staršema za pozitivno spodbudo, konstruktivno kritiko in emocionalno podporo od prvošolskih dni do pridobljenega magisterija.

Zaporniške politike v Združenih državah Amerike

Množična inkarceracija v ZDA je demokratično miselnost pripeljala do točke, ko sta svoboda in enakopravnost vseh državljanov razvrednotili revolucionarne politične ideje očetov ameriškega naroda. Represivna kazenska zakonodaja je v vojni proti drogam povzročila eskalacijo zaporniške populacije, ki je sprožila mnogotere družbene probleme. Privatizacija zaporov je v politiki ekonomskih interesov spremenila zapornike v dobiček in za ohranjanje oportunistične dinamike vključila lobistično pomoč. Možnost lobiranja za daljše kazni in večje število zapornikov je v nasprotju z javnim interesom. Politika do drog je politično konstruirana in se oblikuje na podlagi kulturne razširjenosti posamezne droge. Različna stopenjska represija v kazenski zakonodaji do prepovedanih drog se manifestira v rasni disproporcionalnosti v zaporih. Afroameričani predstavljajo večinski delež družbe zaprtih, kar indicira na rasizem v času zakonov Jim Crow. Resnico o eskalaciji ameriških zapornikov bom odkrivala v magistrskem delu.

Ključne besede: množično zapiranje, represija, vojna proti drogam, privatizacija, rasizem, Afroameričani.

Prison Policies in the United States of America

Mass incarceration in the United States has lead democratic mentality to the point, where freedom and equality of all citizens devaluated revolutionary political ideas of the America's founding fathers. Repressive criminal justice system, which imprisoned thousands of prisoners due to war on drugs, has triggered multiple social problems. Prison privatization is pursuing economic self interests, and profits from the imprisoning of human beings. Because of that sentiment, many critics oppose to privatization of prisons. Private contractors have incorporated lobbying assistance to maintain status quo in prison industrial complex. The possibility of lobbying for longer sentences and prison expansion is in contrast to the public interest. Drug policy is politically constructed and formed on the basis of cultural perspective and drug use prevalence. Different stages of repression in drug prohibition laws manifest in racial disproportion in prisons. Afroamericans represent major prison population which indicates racism from a time of Jim Crow laws. The truth about escalation of prisoners is the research topic of this master's thesis.

Key words: mass incarceration, repression, war on drugs, privatization, racism, Afroamericans.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Opredelitev raziskovalnega problema.....	8
1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze	9
1.3 Metodološki pristop.....	10
2 TRILOGIJA NADZORA, KAZNOVANJA IN ZAPORA.....	11
2.1 Zapor v vlogi totalne institucije	11
2.2 Ameriški zapori	13
2.2.1 Zapor znotraj zapora	14
2.2.2 Eskalacija zaporniške populacije	15
2.3 Namen kazni zapora.....	16
2.3.1 Kriminalno povratništvo	18
2.4 Družbeni nadzor državljanov	19
2.4.1 Panoptizem	20
2.5 Smrtna kazen kot ekstremizem ameriške demokracije.....	21
2.5.1 Pravica do odvzema življenja ali pravica do življenja?.....	22
3 KAZENSKI RAZUM V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE.....	23
3.1 Penološka miselnost v Združenih državah Amerike.....	23
3.2 Ameriška demokracija.....	24
3.3 Pravna dimenzija na zvezni in državni ravni	25
3.3.1 Sodna pot od aretacije do zapora	26
3.4 Obraz kazenskega sistema za zapahi.....	27
3.4.1 Rasna percepcija kaznovanja	29
4 AMERIŠKA POLITIKA PROTI DROGAM.....	30
4.1. Družbeno politični problem drog.....	30
4.2 Konservativna politika (do drog) znotraj ameriškega liberalizma	31
4.2.1 Boj proti drogam ali družbi?.....	32
4.3 Prohibicijska zakonodaja narkotične vojne	33

4.3.1 Kokainska politika	34
5 OD PRIVATIZACIJE ZAPOROV DO KAZNOVALNEGA OPORTUNIZMA.....	35
5.1 Zapor v zasebnem primežu	35
5.2 Konceptualna dognanja in teoretična razmišljanja o privatizaciji kazenske mreže .	37
5.2.1 Kontradiktornost javnega in zasebnega interesa v zaporniški dejavnosti	39
5.3 Mreženje s političnimi vplivniki in lobiranje za ohranjanje statusa quo.....	40
6 DRUŽBENE IN EKONOMSKE POSLEDICE MNOŽIČNE INKARCERACIJE	41
6.1 Prevara neoliberalistične ideologije v umetnem zniževanju brezposelnosti.....	41
6.1.1 Kazen zapora v duhu delovne discipline	42
6.2 Paradoks demokracije v odvzemu volilne pravice kaznjencem.....	44
6.3 Družbena stigma ali etiketiranje kaznjencev.....	46
7 SKLEPNA RAZMIŠLJANJA.....	47
8 ZAKLJUČEK	52
9 LITERATURA	55

1 UVOD

Pričujoče delo je poglobljena študija zaporniških politik v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju: ZDA), ki so privedle do stanja množičnih zaporov v državi. Revolucionarno idejo ustanovnih očetov ZDA o svobodi in enakosti državljanov danes anulira dejstvo o najvišji stopnji inkarceracije na svetu. Množično zapiranje je bila dokaj latentno izpeljana družbena sprememba, saj deluje preko različnih vzvodov moči. V zaporniških politikah se je tako zgodila tiha revolucija, ki je prizadela ogromno število ameriških državljanov, predvsem Afroameričanov. Teoretično izhodišče, ki odpira številne strokovne razprave je, kako je lahko ameriška demokracija pripeljala zaporniške politike do takšne anomalije v inkarceraciji? Kritična družba vedno bolj razpravlja o konceptu pravice, ki je tesno povezan z institucijo zapora. Na tem mestu se je potrebno vprašati, ali morda krivična kazenska zakonodaja vpliva na širitev kazenske mreže? Martin Luther King mlajši je nekoč dejal, da je moralna odgovornost vsakogar v kršenju nepravičnih zakonov.

Razmišljanje o pravičnosti povezujem s sodobno penološko miselnostjo, ki sta jo razvila John Smith in Malcolm Feeley (1992, 452). Cilj penologije ni kaznovanje niti rehabilitacija posameznikov, temveč predvsem družbeni nadzor določenih skupin državljanov. Rasna disproporcionalnost v zaporih bi v konkretiziranem kontekstu lahko potrdila omenjeno tezo, saj Afroameričani predstavljajo večinsko zaporniško populacijo. Kazenska zakonodaja, ki je prevetrila stanje na področju zaporov je povezana s politiko proti drogam. Narkotična vojna je sprožila val zakonov, ki so v zadnjih desetletjih prispevali k akumulaciji kaznjencev v ameriških zaporih. Politična intervencija na področju politike do prepovedanih drog je odprla mnogostranske družbene probleme in je prepričljiv dokaz rasizma.

Neoliberalna ideologija je ustvarila zaporniški sistem, ki predstavlja uspeh za ameriško politiko in ostale sodelujoče akterje v sistemu kazenske mreže, vendar je daleč od zgledne ravni. Eksistenca večjega števila zapornikov je sprožila večje državne izdatke in v zaporniško okolje se je kot odgovor na reševanje problema vključila privatizacija. Postopna avtonomija zasebnikov v upravljanju z zapori je z vidika kritične države moralno sporno dejstvo, saj deluje povsem formalistično in v politiki ekonomskih interesov. Prednostno ukvarjanje s človekom je odgovornost vsake demokratične države, medtem ko je dolžnost kritičnega državljana v aktivnem vključevanju v družbene probleme znotraj in izven svojih meja.

1.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Cilj magistrskega dela je proučitev stvarnih razlogov, ki so izzvali množično inkarceracijo ter poglobljena analiza zaporniških politik v ZDA. Relevantnost teme je v njeni aktualnosti in vse večjem zavedanju problema množičnih zaporov. Koncept zaporniških politik je prisoten že nekaj desetletij, pojem množičnega zapiranja pa je relativno sodoben termin, ki je deležen vedno večje javne pozornosti in razprav v strokovni literaturi. Dodana vrednost magistrskega dela je razmišljujoč vpogled in kritičen prikaz delovanja ameriškega kazenskega sistema, ki je osredotočen na zaporniške politike in je vir navdiha za nadaljnje raziskave. Verjamem, da javnost in akademska stroka ne bosta več odmikali pogleda od družbenega problema množičnega zapiranja, s katerim se soočajo ZDA in bo tudi v prihodnje v središču.

V študiji bom podrobneje raziskala akterje moči, ki družno sodelujejo v kazenskem sistemu in ustvarjajo kompleksen družbeni fenomen. V središču analize bo dekonstrukcija množičnega zapiranja kaznjencev, v kateri bom poleg politoloških in socioloških vidikov zaporniških politik, obravnavala tudi etičen in moralen pogled na množično inkarceracijo. Ameriška kaznovalna politika, ki močno krepi policijsko državo, prinaša razkroj socialne države in demokracije. Represivna kazenskopravna zakonodaja ustvarja več povratnikov kot uspe rehabilitirati kaznjencev. Smoter totalne ustanove je v preobrazbi in postpenalni pomoči, kar v ameriški penologiji primanjkuje. Napačno regulirane zaporniške politike le še spodbujajo deviantnost in prispevajo k neuspešni resocializaciji zapornika.

Problem sodobnih politikov vidim v umeščanju svojih političnih pozicij v varno cono diskusije. Marginalne skupine državljanov so tema delikatnih političnih razprav, ki v javnosti zavzemajo pluralistična stališča in v družbi pogosto veljajo za deviantne. Politiki se previdno opredeljujejo do stigmatiziranih družbenih skupin, saj lahko z zavezništvom oziroma podporo tvegajo politično priljubljenost. Vprašanje zaporniških politik je ena od kočljivih družbenih tem, ki je pogosto izvzeta iz političnih programov in predvolilnih nastopov. V kolikor že postanejo predmet politične debate, pogosto nastopi nesoglasje ali le manjšinsko strinjanje. Totalnost v reševanju družbenih problemov je skorajda nemogoče doseči, vendar se moramo enakopravno zavzemati za spremembe in pravice vseh državljanov.

1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

V magistrskem delu me bodo usmerjale izhodiščne ideje formalizirane v raziskovalna vprašanja in hipoteze, ki tvorijo analitičen okvir mojega družboslovnega raziskovanja. Na podlagi ciljev magistrskega dela me bosta vodili naslednji raziskovalni vprašanji:

RV1: Kateri dejavniki so v zadnjih desetletjih vplivali na množično zapiranje kaznjencev v ZDA?

RV2: Ali kazenskopравни sistem vpliva na rasno disproporcionalnost zaporniške populacije?

Hipoteze so oblikovane na podlagi teorije in znanja o predmetu raziskovanja. Učinkovitost znanstvene metode zavisi od uporabe različnih teorij za izvajanje hipotez, ki so medsebojno konkurenčne. Mnogo družboslovnih znanstvenikov uporablja to metodo, nekateri pa verjamejo, da je pripovedovanje o skupinah, ki so v družbi odrinjeni na stran, največ kar lahko družboslovni znanstvenik stori (Ragin 2004, 30). Zaporniki niso le marginalna družbena skupina, temveč tudi marginalna politična tema. Pomembnost akademskih prispevkov je v opozarjanju na probleme znotraj družbe zaprtih.

Skladno s temo magistrskega dela in postavljenimi cilji raziskave sem definirala naslednji hipotezi, ki me bosta usmerjali pri pisanju:

H1: Nosilci neoliberalistične ideologije, ki so izpeljali privatizacijo kazenske mreže in poblagovili zapornike v zasledovanju dobička anulirajo javni interes.

H2: Ameriška politika proti drogam afirmira rasizem z represivno kazensko zakonodajo, ki je v neposredni korelaciji z Afroameričani.

1.3 Metodološki pristop

Področje zaporniških politik spada med multidisciplinarno raziskovanje, saj vzbuja zanimanje kriminologov, penologov, sociologov, politologov in ostalih strokovnjakov, ki jih delo povezuje z družbo zaprtih. Pri pisanju bom osredotočena na družbeni fenomen eskalacije zapornikov in poskušala izkristalizirati dejavnike, ki so pospešili proces zapiranja ter analizirati akterje, ki so družno sodelovali pri udejanjanju. Za dobro konceptualno analizo bom vključila pregled del večih avtorjev na različnih družboslovnih področjih. Družbeni pojem množičnega zapiranja je pomemben za raziskovanje, ker je družbeno unikaten ter ekstremen in neobičajen za demokratično državo kot so ZDA.

Družboslovno raziskovanje je eden od načinov prikazovanja družbenega življenja. Čeprav so podobnosti med družboslovnimi raziskavami očitne, raziskovanje v družboslovju ostaja posebno zaradi ciljev in vplivov teh ciljev na oblikovanje družboslovnih znanstvenih predstavitev (Ragin 2007, 18). V magistrskem delu me bo spremljala kvalitativna metoda, s pomočjo katere si bom prizadevala prikazati poglobljen in podroben prikaz predmeta raziskovanja. V svoji analizi bom za večje razumevanje zaporniških politik črpala iz primarnih virov, to je Ustava ZDA, področni kazenskopravni zakoni in poročila različnih organizacij, ki se ukvarjajo s fenomenom množičnega zapiranja. Pri analizi sekundarnih virov že obstoječih teoretičnih študij mi bodo v pomoč relevantne knjige, zborniki, članki in internetni viri.

Skozi pisanje se bom poslužila analize uradnih statistik. Zanimali me bodo statistični podatki, ki so neposredno vezani na množično zapiranje. Analitičen okvir bom razvijala in razširila s pojmi, ki so vezani na vzroke, ki so prispevali k eskalaciji zaporniške populacije. V magistrsko delo bom vključila tudi lasten raziskovalni interes o pričujoči temi. Svojo refleksijo bom vpeljala v vsako poglavje ter strnila celotno razumevanje izbranega družbenega problema v sklepnem delu pisanja. Na mestu pisanja si bom v dodaten premislek skozi celotno magistrsko delo zastavljala družbeno kritična vprašanja.

2 TRILOGIJA NADZORA, KAZNOVANJA IN ZAPORA

2.1 Zapor v vlogi totalne institucije

Zapor zaznamuje pomemben trenutek v zgodovini kazenskega pravosodja, saj predstavlja kazen civiliziranih družb in prehod k človečnosti. Temelji na preprosti obliki odvzema prostosti in prevzema vloge za preoblikovanje posameznikov. V družbi, kjer svoboda velja za visoko cenjeno dobrino, zapor predstavlja visoko kazen, hkrati pa se je izkazal kot najbolj neposredna in najbolj civilizirana oblika kaznovanja (Foucault 2004, 251–254). Osebna svoboda spada med osnovne človekove pravice, odvzem prostosti je torej mogoč le, ko posameznik s svojim ravnanjem ogroža varnost in moralo družbe (Guštin 2006, 19).

Zapor predstavlja izčrpen disciplinski aparat, ki se ukvarja z vsemi aspekti obsojenega. Totalna ustanova obvladuje obsojenčevo fizično urjenje, vsakdanje obnašanje, delovno spretnost in moralno zadržanje. Karceralna ustanova učinkuje na zapornika s kontinuirano disciplino in popolno oblastjo ter deluje tako, da prisiljuje s totalno vzgojo. Moč discipline je v vzgoji, ki se polasti zapornikovih telesnih in moralnih lastnosti (Foucault 2004, 256–257). Totalna ustanova¹ torej obvladuje obrobne družbene skupine, ki z vstopom v zapor začasno izstopijo iz družbe. Discipliniranje deviantnih posameznikov predstavlja prav ta dvojnost bivanja znotraj in zunaj družbe (Flaker 1996, 185–186).

Ob vstopu v totalno ustanovo pride do razlastitve vloge, obsojenec se odcepi od prejšnjih vlog in hkrati izgubi večino stabilnih ureditev, ki so mu pred ločitvijo od zunanjega sveta omogočale predstavo o samem sebi. V zaporu se obsojenec sooči z nagoto oziroma odvzemom vizualne podobe in imena, vdorom v zasebnost ter dejstvom, da v zaporniškem okolju niti fizična integriteta ni varna. Zaporniški status prinaša množico zapovedi in birokratizacijo življenja, oblast je usmerjena v številne vedenjske detajle, saj tudi najmanjše podrobnosti v zaporu urejajo pravila, urnik in sankcije. Totalne ustanove prekinjajo tista dejanja, ki v civilni družbi posamezniku dokazujejo, da je oseba z odraslo samodeterminacijo, svobodo delovanja in avtonomijo (Goffman v Flaker 1998, 11–13).

¹ Totalna ustanova zajema vse vidike posameznikovega življenja, zato se imenuje tudi ustanova totalnega zajetja (Flaker 1998, 269).

Institucionalni postopki v zaporu razosebijo osebno identiteto in jo nadomestijo z identiteto obsojenca, ki pretrga stike z izvirnim okoljem in postane odvisen od avtoritarnega osebja v zaporu (Flaker 1998, 7). Po teoriji o družbeni stigmatizaciji, je najbolj kritičen tisti trenutek, ko okolica posameznika označi kot deviantno osebnost, kajti takrat se spremeni percepcija o samem sebi in njen družbeni status. Ameriški sociolog Becker pravi, da se od tega trenutka dalje spremeni percepcija o samem sebi in njen družbeni status, Goffman pa dodaja, da z različnimi vrstami diskriminacij, čeprav ne vedno namenoma, znižujemo življenjske priložnosti posameznikov (Vodopivec 1972, 146).

Zapor ni le prostor za izvrševanje kazni temveč tudi ustanova, ki opazuje kaznovane posameznike. Poleg nadziranja kaznilniški sistem vključuje spoznavanje slehernega zapornika, njegovo obnašanje ter napredek pri poboljševanju. Zapor je kraj, kjer se oblikuje klinična vednost o obsojencih. Kaznilniški aparat iz rok pravosodja dobi obsojenca, vendar tisto, s čimer naj bi se ukvarjal, ni le zločinec in njegovo kaznivo dejanje. V kolikor želi kaznilniška institucija prevzgajati, mora totalizirati življenje prestopnika. Opazovanje zapornika ne sme seči le do okoliščin zločina, temveč do vzrokov za kaznivo dejanje, katere mora iskati v njegovi življenjski zgodbi (Foucault 2004, 271–274). Ameriška ideologija je vnesla v tretman² bolj radikalna razmišljanja ter omejila obravnavanje obsojencev zlasti na medicinske ali psihiatrične posege v osebnost (Petrovec 1992, 320).

Zapor torej predstavlja specifično psihološko okolje, ki s tretmanom vpliva na kaznjence. Za obsojenega je izkušnja prestajanja kazni lahko tudi konstruktivna in mu omogoča osebno rast. Gledano z drugega aspekta pa je zapor še vedno kazen, ne glede na tretmansko usmeritev. Ameriška penologija deluje v smeri, ki bolj krepi maščevalne občutke družbe do delinkventov kot rehabilitira zapornike (Petrovec 1998, 38–40). Foucault (2004, 289–293) zatrjuje, da zapori ne zmanjšujejo obsega kriminalnosti, lahko jih pomnožimo, število zločincev in kaznivih dejanj bo ostalo kljub temu nespremenjeno. Enolična kritika zapora je bila izrečena v dveh smereh, in sicer zoper dejstvo, da zapor ni korektiven in je ohranil kaznilniško tehniko na rudimentarni ravni, v kolikor bi zapor postal korektiven, pa bi izgubil kaznovalno moč, ki naj bi jo izvajala karceralna ustanova.

² Kriminologi označujejo tretmansko ideologijo kot idejno opredelitev za vrsto postopkov in metod, s katerimi vplivamo na zapornike, da bi spremenili vednje in se prilagodili prevladujočim družbenim normam. Penolog Petrovec omenja psihološke, socialne, medicinske in kirurške metode tretmana v zaporih (Petrovec 1998, 17).

2.2 Ameriški zapori

Zaporniki prestajo kazen v zveznih ali državnih zaporih, odvisno ali kaznivo dejanje spada pod jurisdikcijo zveznih zakonov ali zakonov posamezne države. Zapore na federalni ravni vodi zvezni urad za zapore (ang. Federal Bureau of Prisons), ki deluje pod okriljem ministrstva za pravosodje. Upravljanje državnih zaporov v ZDA ni enotno, saj so zapori vodeni s strani vlad posameznih držav. Tako zvezni kot državni zapori se med seboj razlikujejo v varovanosti. Zapornike namreč klasificirajo glede na stopnjo nevarnosti in tako ločijo minimalno, srednje in maksimalno varovane zapore. Klasifikacija vsled masovne zaporniške populacije v nekaterih zaporih ni realizirana kljub urejeni kategorizaciji zaporniškega sistema (Cole in drugi 2014, 149).

V zaporih z manjšo stopnjo varovanja (ang. minimum security prisons) so nastanjeni zaporniki obsojeni na manjša kazniva dejanja, večina jih prestaja kazen do enega leta zavora. Večja svoboda obsojenih se v minimalno varovanih zaporih manifestira v priložnosti šolanja, poklicnega usposabljanja in dela izven zavora. Srednje varovani zapori (ang. medium security prisons) delujejo na podobnih usmeritvah, le arhitekturno so bolj dovršeni od manj varovanih zaporov vsled preprečitve pobega nevarnejših obsojencev. Zapori z najvišjo stopnjo varovanja (ang. maximum security prisons) so osredotočeni na zagotavljanje stroge varnosti združene z visoko tehnologijo nadzora. Zapor z visoko stopnjo varovanja dodatno izolira zapornika s kaznovalno osamitvijo, kjer osama traja določeno obdobje ter z administrativno osamitvijo, ki doleti zapornika vsled pripadnosti nevarni skupini kot je organizirana kriminalna skupina ali podobno (Siegel in Bartollas 2013, 145).

Supermaks zapori (ang. supermax prisons) veljajo za najstrožje varovane zapore v ZDA.³ Ideologija supermaksa je v strogem zapiranj, osamitvi in neosebni obravnavi zapornikov (prav tam 2013, 146). Dragan Petrovec (1998, 95) opozarja na paradoks v ameriški sodni praksi, kjer so določeni kazenski postopki na eni strani ocenjeni kot neustavni, ker posegajo v temeljne pravice in svoboščine zapornikov, na drugi strani pa razmere v zaporih in najrazličnejše oblike psihičnega in fizičnega mučenja kaznjencev niso predmet ustavnopravne presoje in akademskih kritik.

³ Federalni supemaks zapor ADX Florence v Koloradu, imenovan tudi Alcatraz of the Rockies, velja za najstrožje varovan zapor v ZDA.

2.2.1 Zapor znotraj zapora

Osrednji cilj individualne oblike prestajanja zaporne kazni je zagotavljanje varnosti. Osamitev v celičnem sistemu maksimalno varovanega zapora (v nadaljevanju: supermaks) kaznjence razčloveči, atomizira in psihotizira. Izolacijsko prestajanje zaporne kazni je v 19. stoletju predstavljalo sredstvo moralnega poboljšanja. V 20. stoletju pa je bila osamitev ob krepitvi behaviorizma in nove vedenjske terapije razumljena kot prva faza resocializacije po kateri naj bi kaznjenec postal tabula rasa, na katero bo mogoče vpisati dobre vsebine. Rojstvo nove generacije zapora v ZDA sega v sredino osemdesetih let ter uteleša nov oblikovalski in upravljalni koncept. Vzporedno z večanjem zaporniške populacije v ZDA, se v največji meri polnijo ravno supermaks⁴ zapori (Shalev v Završnik 2011, 87–88).

Foucault (2004, 257–258) zagovarja tezo, da ni nujno, da je kazen le individualna, temveč mora biti tudi individualizirajoča. Zapor na istem kraju združuje zelo različne obsojence, ki lahko oblikujejo majhno nacijo znotraj velike, vsled tega je njegova naloga preprečevanje združevanj v homogeno in solidarno zaporniško populacijo. Osamitev zapornika mora biti poleg tega tudi pozitiven instrument za preoblikovanje. V osamljenosti je obsojenec sam s svojim zločinom in premišljuje o kaznivem dejanju. Samota naj bi tako zagotavljala samourejanje kazni in omogočala spontano individualiziranje kazni ter zagotavljala zaupnost med zapornikom in oblastjo, ki se izvaja na jetniku, hkrati pa naj bi osama zapornika preplavila tudi z očitki vesti, ker je storil zločin.

Maksimalna varnost minimalizira vsakršen človeški stik z izoliranimi obsojenci, kar povečuje osamitev in osebno stisko zaprtih oseb. Skupek usmeritev v varnost kot so birokratska pravila, arhitekturni dizajn, vsakodnevna rutina, avtomatizirani odnosi, socialna izolacija ter neosebna obravnava zapornikov sistematično vodijo do posledic supermaks doktrine, ki v zaporih nove generacije krši osnovne človekove pravice (Shalev v Završnik 2011, 88–90). Človeška osebnost je produkt socialnih interakcij, v primeru prekinitve le teh, človek začne nazadovati. To spoznanje še danes igra pomembno vlogo pri zavzemanju za opustitev nehumanega zapiranja kaznjencev v samice (Davis v Meško in drugi 2006, 265).

⁴ Uporaba tega pojma je v ameriških zveznih državah nezaželjena, zato ga zamenjujejo z označbami kot so posebne nadzorne enote, posebne enote upravljanja, popravljalni centri, enote za dolgotrajno segregacijo, enote varnostnih prebivališč ali intenzivne enote (Završnik 2011, 88).

2.2.2 Eskalacija zaporniške populacije

Ameriška kultura kaznovanja je v zadnjih štirih desetletjih radikalno povečala zaporniško populacijo na zvezni in državni ravni. Kaznovalna politika, ki temelji na konceptu »tough on crime« je ideološko vplivala na državljane s paralelno akcijo »fear of crime«. Represivnejše ukrepe v boju proti kriminalu so zakonodajalci implementirali v vse stopnje kazenskega procesa (Austin in drugi 2013, 2). Širitev kazenskega sistema je povzročila hiperinflacijo zapornikov ter povečala državna finančna sredstva za zatiranje kriminala. Kaznilniška evolucija v ZDA je v največji meri vplivala na Afroameričane, kar Wacquant opiše z izrazom »črnjenje« zaprte populacije. Stalno poglobljanje prepada med belopoltnimi in temnopoltimi Američani ni posledica tega, da bi se nagnjenja enih ali drugih do deliktov medsebojno tako razlikovala, vendar razkriva predvsem to, da so policijske in sodne prakse, ki jih v zadnjih desetletjih izvaja ameriška vlada v okviru politike zakona in reda, v temelju diskriminatorne. Afroameričani predstavljajo več kot polovico vseh zapornikov v ZDA. Diskriminacija v kazenskem sistemu je torej še dodaten razlog za diferencialen napredek v zaposlovanju in izobraževanju temnopoltih. Politika »affirmative action«⁵ je ukrep države, ki naj bi zmanjšal očitne rasne neenakosti v dostopu do izobrazbe in zaposlitve, vendar ZDA stanje rešujejo z zapiranjem (Wacquant 2008, 83–86).

V ameriških zveznih in državnih zaporih je skupno preko 2 milijona zapornikov, kar uvršča ZDA v svetovni vrh po številu zaprtih na prebivalca. V statistiki zaporniške populacije se ne morejo primerjati niti s Kitajsko, Iranom ali Severno Korejo, kjer v državah vlada nedemokratski režim. Manj pozornosti v literaturi in medijih se namenja tistim, ki so pod drugimi oblikami kazenskega nadzora, vendar statistik nikakor ni mogoče prezreti. Pod nadzorom ameriškega kazenskopravnega sistema je okrog 5 milijonov Američanov, torej je skupno kazensko nadzorovanih preko 7 milijonov ameriških državljanov (International Centre for Prison Studies 2014). V kazenskem sistemu moramo tako upoštevati tudi posameznike, ki so obsojeni na pogojne zaporne kazni (ang. probation) in posameznike, ki so pogojno odpuščeni iz zaporov (ang. parole), ko so že odslužili večji del kazni. Obseg kazenskega sistema spremljajo še vmesni ukrepi, denimo hišni pripor in pripor v disciplinskem centru (ang. boot camp) ter telefonsko in elektronsko nadziranje (Wacquant 2008, 73).

⁵ Akcijski program za odpravo rasne in manjšinske neenakopravnosti.

2.3 Namen kazni zapora

Kaznivalne teorije v grobem delimo na absolutne ali retributivistične in relativne ali utilitaristične. Absolutne teorije zagovarjajo tezo, da kaznujemo storilca vsled zagrešenega kriminalnega dejanja. Namen kazni opravičujejo z retribucijo, pri čemer povzročenemu zlu sledi pravično povračilo. Na drugi strani so relativne teorije, ki trdijo, da je na kaznjenca potrebno vplivati prevzgojno. Kaznovanje poskušajo opravičiti z določenimi koristnimi nameni za družbo ali le za posameznika (Petrovec 1998, 11–14). Povedano drugače, posameznik je ob kršitvi zakona spoznan za krivega, izhajajoč iz tega dejstva gleda zakon za nazaj. Antipod omenjenemu kazenskemu sistemu pa je usmerjen v prihodnost in nosi dolgoročne posledice, ki so v interesu družbe. To, kar stori sodnik naj bi po omenjenem razmišljanju ustrezalo retributivnemu sistemu, tisto, kar je opravil zakonodajalec pa naj bi ustrezalo prepričanju utilitaristov (prav tam 1998, 54).

Vsled kritik ene in druge teorije o namenu kaznovanju, je vse manj zagovornikov, ki bi se zavzemali le za eno teorijo in vse več pristašev mešane teorije kaznovanja, ki poskuša iz posameznih teorij izveliči najboljše kaznivalne prakse. Ključ do uspeha pri izpeljavi mešanih teorij je v dialektičnem pristopu, kar pomeni, da iz različnih ciljev kaznovanja vzpostavi sistem medsebojnega dopolnjevanja in omejevanja. Filozof Kant pa nasprotno odklanja prepričanje, da bi se kazni pripisovalo namen, razen uresničevanja pravičnosti. Po njegovem mnenju, kazen ni mogoče izreči za dosego koristi bodisi za kaznjenca ali za družbo, temveč izključno zato, ker je bil storjen zločin, kajti z obsojencem ni dopustno ravnati kot z golim sredstvom za dosego ciljev nekoga drugega (Ambrož 2008, 239–240).

Zastraševanje je sestavni del kazenskega sankcioniranja, ki naj bi odvrčal državljane od družbeno nezaželenega ravnanja v strahu pred posledicami, ki jih določa zakon. Zastraševanje je torej posebna oblika socialne kontrole, ki je namenjena potencialnim storilcem kaznivih dejanj, pri čemer nista pomembna kazenska sankcija in nameravano dejanje posebej, temveč njuna medsebojna vez. Pri učinku zastraševanja igrajo pomembno vlogo osebne lastnosti storilcev, saj se percepcije posameznikov o strogosti razlikujejo med seboj. Zakonska grožnja je le ena od vplivov na posameznikovo vedenje v družbi. Poglavitno vprašanje, ki se zastavlja pri zastraševanju ni, ali je učinkovito, temveč pod katerimi pogoji in v kakšnih razmerah učinkuje ali bi lahko učinkovalo (Šuligoj 1981, 268–274).

Kaznovalna politika deluje v usmeritvi postopnega ukinjanja kazni ter končni razpustitvi v množici ukrepov, ki naj bi dosegali bistveno drugačni red družbenih učinkov. Klasični koncept kaznovanja, ki nastopa kot represiven odgovor družbe na posameznika naj bi v sodobnem kaznovanju stremel k rehabilitaciji kaznjenca in spreminjanju posameznika v državljana, ki upošteva pravne predpise. Kriminologija, kazensko pravo in kriminalna politika naj bi idealno tipsko družno sodelovali v kazenskem aparatu države. Naloga kriminologije je, da z znanstveno objektivnostjo poda teorije o vzrokih kriminalitete, kaznovalna politika naj bi prevzela praktične zaključke, kazensko pravo pa naj bi kriminalno doktrinarna izhodišča prevedel v terminologijo pravnih predpisov (Kanduč 1988, 301–303).

Ideologije so zbir idej v kateri so zbrani interesi, stališča in pogledi za reševanje ključnih družbenih vprašanj in uravnavanje konfliktov. Ideologija hkrati problematizira vedenjska nadzorstvena vprašanja, določa merila za vrednotenje in izhodišča za sankcioniranje odklonskosti. Ob tem postavlja cilje, ki politični oblasti daje moč legitimnosti, ki je potrebna za uresničevanje represije. Zastrăevanje neredko ostaja pomembno sredstvo za vzdrževanje konformizma v državi. V ideološkem okviru se pogosto oblikujejo pogledi na deviantnost, in sicer ne toliko z aspekta konvencionalne kriminalnosti kolikor bolj z vidika politične in gospodarske oziroma tiste, ki jo sankcionira politična oblast, za katero stoji določena ideologija, ki ima v določeni družbeni ureditvi vodilno vlogo (Pečar 1991, 264–266).

Ameriška kazenska politika izhaja iz neoliberalistične ideologije, pri čemer je najpogostejša kritika zaporniških politik oportunistično vedenje in zasledovanje klasičnega kaznovanja. Privatizacija zaporniškega kompleksa je ob zasledovanju ekonomskih interesov pozabila na rehabilitacijski angažma. ZDA se tako ne ukvarjajo z jedrom škodljivih družbenih pojavov, temveč z represijo in iracionalnostjo v namenu kaznovanju le še reproducirajo prestopnike. Foucault (2004, 289–292) zatrjuje, da je zapor ključni agens pri prestopništvu. Totalna ustanova med drugimi omogoča medsebojno solidarnost kaznjencev, organizirano okolje pa ob tem le še spodbuja h kaznivim dejanjem. Ob tej kritiki moram pripomniti, da ameriški karceralni sistem težko dosega korektivne cilje zaporniških politik, saj so prenapolnjeni zapori v odsotnosti tretmana kontraproduktivno okolje za resocializacijo kaznjenca.

2.3.1 Kriminalno povratništvo

Povratništvo spada v tisto vrsto družbenih pojavov, kjer je običajna družbena kontrola znantno manj uspešna kot pri večini posameznikov, ki jih ponavadi izmodri že prva kazen. Delinkvente, ki ponovno padejo v roke organov kazenskega pregona zaradi ponavljanja kaznivih dejanj označujemo kot povratnike. Družba s svojim redom in oblastjo povratnikov ne priznava za enakovredne poštenim državljanom (Kobal 1960, 250). Za penološko prakso je z družbenega aspekta temeljno razmišljanje, kakšno socialno vzdušje v zaporu povečuje učinek rehabilitacije obsojencev in hkrati zmanjšuje povratništvo. Obsojenčevo doživljanje zapora namreč predstavlja pomemben dejavnik pri prognozi prihodnjega učinka prestajanja kazni, bodisi pozitivnega ali negativnega (Howells v Brinc 2011, 297).

Michel Foucault (2004, 294–295) omenja sedem načel, ki že več kot stoletje tvorijo skupek univerzalnih maksim tako imenovanih uspešnih kaznilniških razmer. Na točki povratništva bi izpostavila načelo korekcije, namreč ena od glavnih funkcij kazenskega zapiranja mora biti spreminjanje posameznikovega obnašanja. Cilj kazni z odvzemom svobode je poboljšanje kaznjencev in s tem ponovna vključitev v družbo. V postpenalnem obdobju morajo priti na vrsto kontrolni in pomočni ukrepi, vse do dokončne readaptacije nekdanjega jetnika. Načelo dodatnih institucij namreč predvideva pomoč zapornikom pri ponovni vključitvi v družbo tako med prestajanjem kazni kot po izpustu iz zapora.

Penologi se ukvarjajo z vprašanjem povratništva že od uvedbe zaporne kazni. Raziskave še niso obrodile prispevkov k enoviti rešitvi zmanjšanja kriminalitete in povratništva, so pa obogatile znanstveno penološko misel. Ne glede na recepturo strogega ali humanega izvrševanja kazni ni mogoče napovedati povratništva ali pričakovati vedenjski uspeh obsojenega po prestani zaporni kazni. Zapor opravlja funkcijo preprečitve kriminala z eliminiranjem prestopnikov za določen čas, vendar s tem ne odpravi ali premaga kriminalitete v državi.⁶ Povratništvo ostaja neizčrpno področje raziskovanja vsled boljšega razumevanja in ustreznega obravnavanja v kazenskem pravu in med izvrševanjem zaporne kazni (Brinc 1991, 289–290).

⁶ V ZDA je bila v 30 državah opravljena raziskava o povratništvu za obdobje od leta 2005 do leta 2010. Okrog dve tretjini ali 67,8 % nekdanjih zapornikov je bilo ponovno aretiranih v roku 3 let in tri četrtine ali 76,6 % zapornikov v obdobju 5 let (Bureau of Justice Statistics 2014).

2.4 Družbeni nadzor državljanov

V sodobnem demokratičnem svetu države postajajo vse bolj disciplinska družba, za katero velja, da kontrola vodi k še več kontrole. Zaradi naraščanja potreb po večji svobodi na eni strani in čedalje bolj doslednemu varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin na drugi strani se posveča vedno več pozornosti družbenemu nadzorstvu. V okviru obvladovanja človeškega vedenja smo priča tako formalnemu kot neformalnemu nadzorovanju. Formalno nadzorstvo je dejavnik države, medtem ko neformalno nadzorovanje poteka med ljudmi, ko nadzorujemo drug drugega predvsem brez vpletanja države. Nenehno navzoče neformalno nadzorstvo se pojavlja kot kritično oko javnosti, ki diskrecionarno vsiljuje pravila in razvija družbeni red. Formalna in neformalna nadzorna mreža predstavljata učinkovit kontrolni mehanizem, ki ga v sociologiji označujemo z izrazom »widening the net« ali past, v katero družba lovi deviante in jih socializira, asimilira, kaznuje in ob tem marginalizira ter stigmatizira (Pečar 1991, 16–20). V praksi ni mogoče potegniti stroge ločnice med formalnim in neformalnim nadzorovanjem, saj je slednje do neke mere že inkorporirano v tokove vsakdanjih interakcij. V okvir družbenega nadzorstva torej sodijo formalne in neformalne reakcije na socialne deviacije za katere ima država oziroma družba predvidene kazenske sankcije. Teorija družbene kontrole se poleg ukvarja še z esencialnim vprašanjem, in sicer kako se oblikujejo konformni posamezniki oziroma družbeno zaželeno vedenje. Z drugimi besedami, teorija socialnega nadzorstva išče odgovore, kako se v danem času in prostoru (re)producira družbeni red (Kanduč 2007, 13–15).

Hierarhizirano in funkcionalno nadziranje deluje kot mašinerija, pri čemer je oblast piramidno organizirana in kontinuirano razvršča individue. Disciplinski oblasti omogoča, da je absolutno nediskretna, saj je povsod ter kontrolira prav tiste, ki so zadolženi za nadzor in absolutno diskretna, ker deluje nenehno. V osredju vseh disciplinskih sistemov deluje kaznovanje, namreč funkcija disciplinske kazni je korekcija posameznika (Foucault 2004, 196–199). Disciplinske družbe težijo k oblastni taktiki, ki ustreza ekonomskim, pravno-političnim in znanstvenim kriterijem. Izvrševanje oblasti naj bi bilo stroškovno optimalno, njeni učinki pa kar najbolj intenzivni. Zapor s korektivno tehnologijo je točka, kjer se kodificirana kaznovalna oblast sprevrže v nadzorovalno disciplinsko oblast. Univerzalne zakonske kazni se tako selektivno uporabljajo pri določenih posameznikih in rekvalifikacija pravnega subjekta s pomočjo kazni koristno disciplinira zločinca (prav tam 2004, 238–244).

2.4.1 Panoptizem

Panoptikon je idejni načrt zapora, zamišljen kot krožna zgradba s celicami na obodu, v središču zgradbe pa je prostor za nadzornika, ki mu omogoča opazovanje zapornikov in ker sam ni viden, je za jetnike le navidezno vsenavzoč. Pravniki in filozofi Jeremy Bentham čigar je ideja o panoptikonu, meni, da se morajo ljudje, ki so nadzorovani, vedno počutiti pod nadzorom in panoptikon s svojo obliko to omogoča. Poleg središčnega nadzora je zapor odprt tudi za javnost, ki nadzoruje tako zapornike kot nadzornika. Zasnova zgradbe torej temelji na nezaupanju, kjer je vsakdo nadzorovan. Benthamova ideja je bolj uopija kot realnost, pa vendar predstavlja revolucionarno zamisel, ki vlada v sodobnem nadzorniškem svetu, kjer je vidnost maksimizirana, občutek resničnosti pa minimiziran (Kovačič 2006, 23).

Panoptikon je izvirno utemeljen kot arhitekturna zamisel, vendar je mogoče njegovo shemo razširiti na celotno družbeno strukturo, ker dejansko predstavlja figuro politične tehnologije, ki omogoča izpopolnjeno izvrševanje oblasti. Po mnenju Foucaulta deluje panoptikon kot nekakšen laboratorij oblasti, ki omogoča eksperimentiranje z ljudmi in skuša posameznika prisiliti v ubogljivo vedenje, namreč kdor je podrejen polju vidnosti in se tega zaveda, tudi sam prevzame prisilo oblasti. Kljub temu, da panoptikon ni nikoli deloval kot takšen v praksi, se je ideja o nadzoru kot tehnologiji oblasti uveljavila v kaznovnem sistemu. S pomočjo disciplinarne oblasti posameznike nadzorujemo, prevzgajamo in obenem kaznujemo, pri čemer je cilj discipliniran posameznik in družba kot celota (Foucault 2004, 224–226).

Danes pod pojmom družbeno nadzorstvo razumemo najrazličnejše mehanizme, ki vplivajo na ravnanje in vedenje človeka. Državno nadzorstvo, ki temelji na pravu, ima za uresničevanje ciljev na voljo sredstva prisile in je del politične moči. Na podlagi predpisov, omejitev, dovoljenj in zakonov v državi se življenje posameznika v družbi institucionalizira ter nadzoruje za ceno zastraševanja in kaznovanja. Družbeno nadzorstvo skuša doseči socializacijo tistih, ki odstopajo od normalnega in sprejemljivega vedenja s prilagajanjem deviantov na drugačen način življenja tako, da jih disciplinira (Pečar 1973, 141–142). Francoski filozof Gilles Deleuze na disciplino odgovarja s strinjanjem s Foucaultom, ki pravi, da so disciplinirane družbe preteklost in vstopamo v družbo nenehnega nadzora (Deleuze v Kovačič, 2006, 27).

2.5 Smrtna kazen kot ekstremizem ameriške demokracije

Pogled v zgodovino smrtne kazni ZDA zaznamuje sojenje v zadevi Rudolph proti Alabama sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je prvič v zgodovini Vrhovnega sodišča ZDA postavilo vprašanje o (ne)ustavnosti smrtne kazni. Sodnik Goldberg se je javno izrekel proti smrtni kazni, kar je vplivalo na nadaljnje razmišljanje v ameriški pravni praksi o kazni odvzema življenja tudi pri ostalih vrhovnih sodnikih. Naslednji mejnik se je zgodil v sodnem primeru Furman proti Georgia, ko je Vrhovno sodišče v začetku sedemdesetih let vsled dolge čakalne vrste obtožencev kot posledice uvedbe moratorija,⁷ izrazilo mnenje, da je izvrševanje usmrtitev v nasprotju z 8. amandmajem k ameriški ustavi in odpravilo smrtno kazen za vse zadeve v pristojnosti sodišča, vse obsodbe na smrt pa so bile avtomatično spremenjene v skladu z zakonodajo posamezne zvezne države. Dvomi in vprašanja o arbitraciji smrtne kazni so le štiri leta po sodbi v zadevi Furman ter šestih letih moratorija, pripeljali do odločitve Vrhovnega sodišča v primeru Gregg proti Georgia za ponovno uvedbo smrtne kazni v prakso (Rožman 2005, 143–144).

Smrtna kazen ni le etičen problem, vendar je tudi predmet preučevanja in povod za spore v različnih akademskih disciplinah. Politični vidiki problema smrtne kazne zajemajo odnos državljanov in države ter vprašanje pravice do življenja kot državljanske in politične pravice. Pravica do življenja je mednarodno priznana človekova pravica in vsled tega del mednarodnopravnega problema (Janković in ostali 1989, 17–18). ZDA ostajajo ena redkih demokratičnih držav, ki izvajajo smrtno kazen, in sicer je dovoljena kar v 32 zveznih državah. Stopnja umorov v zveznih državah, kjer so smrtno kazen abolirali je vseskozi nižja od držav, kjer je smrtna kazen še vedno praksa kazenskopravnega sistema (Death Penalty Information Centre 2014). Kriminologa Bowers in Pierce sta z uporabo najsodobnejše metodologije in raziskovalne tehnike pokazala, da je število umorov v določenem obdobju po izvršitvi smrtne kazni večje kot v drugih obdobjih enake dolžine (Janković 1989, 36). Na tem mestu bi izpostavila ključno misel Dragana Petrovca (1998, 12), ki pravi: »So ljudje, ki jim kaznovanje drugačnih pomeni pogoj za preživetje poštene družbe /.../ So tudi drugi, ki se kaznovanju kot očitno razpoznavnemu znaku družbene naravnosti upirajo in ga skušajo omejiti na izjemne primere. Kronologija spopadov med njimi dokazuje premoč prvih in trdoživost poražencev.«

⁷ Legal Defence Fund je bila leta 1965 prva organizacija, ki je apelirala na zakonodajna telesa in sodišča v ZDA za uvedbo moratorija za smrtno kazen (Rožman 2005, 143).

2.5.1 Pravica do odvzema življenja ali pravica do življenja?

Skepsa o upravičenosti smrtne kazni je veliko bolj stvar individualne in skupinske nazorske opredelitve kot takšnih in drugačnih argumentov za ali proti njej. Nekateri štejejo smrtno kazen za čisti izraz pravičnosti, medtem ko jo drugi označujejo kot barbarsko dejanje (Bavcon v Janković 1989, 11). Kaznovanje z odvzemom življenja obsojenemu povzroča psihično trpljenje in kljub humanizaciji izvrševanja smrtne kazni, ustvarja poleg bojazen pred fizičnim trpljenjem. Čeprav je mogoče zmanjšati ali popolnoma preprečiti fizično torturo ob usmrčitvi, psihološkega trpljenja v okvirih sodobnega pravosodnega sistema ni mogoče preprečiti, saj je organiziran tako, da zahteva daljše časovno obdobje med prvostopenjsko in končno pravnomočno obsodbo. Čas, ki ga v zaporu preživlja obsojeni do izvršitve smrtne kazni, s pravnega stališča ni kazen, čeprav zdravorazumsko predstavlja le še dodatno trpljenje, ki ga s seboj prinaša pričakovanje usmrčitve. Večstopenjsko sojenje je obvezno v izogib sodne zmote in minimaliziranja usmrčitve nedolžnega človeka. V kolikor bi skrajšali mučno pričakovanje zapornika na usmrtitev, bi hkrati povečali nevarnost, da na podlagi sodne odločitve usmrtijo nedolžnega človeka kar je paradoksalna rešitev (Janković 1989, 30–31).

Kljub temu, da smrtna kazen v svetu pridobiva negativno podobo, je v ZDA še vedno dovolj podpornikov, ki zagovarjajo tezo, da se prava vrednost človekovega življenja pokaže v pravični kazni in eliminiranju nevarnih subjektov iz družbe v izogib ponavljanju zločinskih dejanj.⁸ Na tej točki vzbuja impozantnost tudi doživljenjska zaporno kazen, ki nastopa kot alternativa smrti. Konfrontacija mnenj in stališč o pravičnosti smrtne kazni ali doživljenjskega zapora je moralna dolžnost državljanov. Vključevanje v kritično razmišljanje o pravici do življenja in odtegnitvi te najpomembnejše človekove pravice je odgovornost, ki jo nosi celotna družba. Dosmrtna kazen je v ameriškem kazensko-pravnem sistemu v večini primerov izrečena za umor, vendar se je paleta kaznivih dejanj v sklopu dosmrtna ječe razširila še na kazniva dejanja povezana z spolno zlorabo, drogami in tudi krajo (Death Penalty Information Centre 2014). Kazen zapora do smrti je zadnji korak pred smrtno kaznijo in če se navežem na človekove pravice, je po mojem prepričanju enako etično problematična in amoralna kot odvzem delinkventovega življenja.

⁸ V letu 2014 (od 1. januarja do 30. novembra) so zvezne države usmrtile 33 obsojencev, glede na enako obdobje za lansko leto, statistike kažejo 2 usmrčena manj. Vse smrtne kazni so bile izvršene z smrtonosno injekcijo. Texas, Florida in Missouri so izvedle največ smrtnih kazni (Bureau of Justice Statistics 2014).

3 KAZENSKI RAZUM V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

3.1 Penološka miselnost v Združenih državah Amerike

V iskanju optimalnega odziva na kriminal so se ameriški zakonodajalci izgubili v reševanju perečega družbenega problema in ustvarili kaznovalni sistem, ki ga zdravorazumsko razmišljanje odklanja v dobrobit celotne družbe. Ostra kazenska zakonodaja se vrti okrog kolosalnega števila zaprtih ljudi, enormne potrošnje v boju proti kriminalu in nepravičnosti v kazenskem sistemu (Tonry 2004, 3). Nekdanji angleški predsednik vlade Churchill je v enem od svojih govorov izjavil, da je demokracija najslabša oblika vladavine, razen vseh ostalih občasno preizkušenih oblik. Sociolog Gerhard Falk primerja Churchillove besede o demokraciji z ameriškim kazenskim sistemom in poziva k okrepitvi pravičnosti. S kritiko ne izraža nestrinjanja z obstoječim sistemom, le predlaga delno korekcijo v politiki kaznovanja oziroma predlaga reformo zaporniškega sistema (Falk 2010, 215).

Hughes (v Meško 2000, 718) pravi, da je današnja družba pretirano zavzeta z iskanjem rešitev v preprečevanju kriminalitete in se pri tem naveže na Beckov sociološki pojem družbe tveganja, v kateri je prevladujoča kultura obsedena s strahovi pred tveganjem in iskanjem varnosti. Obenem poudarja problem nejasnega pojmovanja prevencije kriminala v okviru sodobne kriminologije in predlaga reakcijo proti tradicionalni kaznovalni politiki, ki je prežeta z represijo ter usmeritvijo izključno v onemogočanje storilcev kaznivih dejanj. Norveška sociologinja in kriminologinja Nils Christie (v Meško 2000, 721) ugotavlja, da se ameriška penalna praksa vsled zaporniške situacije lahko primerja s Stalinovimi gulagi za masovno segregiranje prestopnikov. Neoklasično kriminološko razmišljanje se manifestira v strogem družbenem nadzorstvu in kriminalni prevenciji z zapiranjem ljudi.⁹ V ameriško kaznovalno prakso so politiki implemetirali ideologijo »tough on crime«, ki jo uresničujejo s sklopom strožjih politik v boju proti kriminalu. Kaznovalna politika se jasno izraža v ameriških zaporih, kjer je preko dva milijona kaznjencev (Bureau of Justice Statistics in drugi) Eskalacije kaznjencev za zapahi ne moremo opravičiti le s povišanjem kriminalnih dejanj, kaj torej stoji v ozadju, kar povzroča temnačno zaporniško ero v ZDA?

⁹ ZDA so največji zapor na svetu, saj predstavljajo le 5 % svetovne populacije, za zapahi na ameriških tleh pa je kar 25 % celotne zaporniške populacije.

3.2 Ameriška demokracija

V politični retoriki ZDA je pogosto zaslediti pojem ameriški sen, ki govori o tem, da so vsakomur odprte vse možnosti in o družbi, ki enakopravno spodbuja vse državljane, da posameznik doseže uspeh. Vsota individualnih dosežkov predstavlja družbeno dobrino kot je družba svobode, enakosti in vzajemne solidarnosti (Wallerstein 2004, 7). Glede na število zaprtih v ameriški družbi, predvsem Afroameričanov, je nastala ogromna vrzel med retoriko v političnih diskurzih in realnostjo. Vprašanje o položaju človeka v družbi, koliko politične in osebne svobode uživa, v kakšni meri odloča ali soodloča v javnem življenju, je najtesneje povezano s političnim režimom v družbi. Demokracijo tvorijo trije bistveni elementi, to je suverenost ljudstva, načelo enakopravnosti vseh ljudi in svoboda državljanov. Zgodovinski pomen demokracije je v tem, da je povzdignila človekovo dostojanstvo v splošno veljavno načelo in tako ustvarila pogoje za nadaljnji razvoj človekove osebnosti (Lešnik 2000, 7–10).

Demokratski zakoni v splošnem težijo k dobrobiti kar največjega števila državljanov. Za narodov blagor je pomembno, da so vladajoči poštene, še pomembneje pa je, da interesi tistih, ki vladajo, niso v nasprotju z interesi množice. Dejanska prednost demokracije ni v tem, da zagotavlja blaginjo vseh, temveč, da podpira blagostanje večine (Tocqueville 1996, 232). Slabost, ki spremlja demokratsko ureditev države je zakonodajna nestabilnost. Amerika ima danes najkrajše zakone na svetu. Vsemogočnost večine in dejstvo, da se v ZDA volja izvršuje na hiter in brezpogojen način, ne spodbujata le trdnosti zakonov, temveč vpliva tudi na izvajanje zakonov in delovanje javne uprave. Volja zakonodajalca naj bi bila volja ljudstva in edina sila, ki ji je potrebno ugajati (prav tam 1996, 248).

Politična enakost in participacija sta temelja demokratskih idealov. Neenaka participacija pomeni neenak vpliv, kar je velika dilema predstavniške demokracije. Cilj demokratske države ni le vsesplošna volilna pravica, temveč tudi vsesplošna volilna udeležba, namreč nizka volilna udeležba pomeni družbenoekonomsko pristransko participacijo v procesu volitev (Lijphart 1997, 524–527). Demokratsko dilemo na primeru ZDA predstavlja odvzem volilne pravice nekdanjim kaznjencem, pri čemer se rušijo temelji demokratske ureditve države. Ameriška demokracija jih avtomatično izključuje iz najpreprostejše oblike političnega dejanja, ki je hkrati dolžnost slehernega državljana. Aktivno vključevanje v volilno soodločanje je pomembno vsled prisotnosti interesov marginalnih skupin.

3.3 Pravna dimenzija na zvezni in državni ravni

Pravni sistem ZDA izhaja iz anglosaške tradicije občega prava (ang. common law), vendar se ameriško pravo kljub temu dokaj razlikuje od angleškega, poleg tega so opazne razlike v pravnem sistemu tudi znotraj samih zveznih držav. Značilnost sodne ureditve v ZDA je neodvisnost sodstva, ki mu je poverjeno varstvo osebne svobode in zasebne lastnine. Ameriško sodstvo opravlja kot del svoje redne sodne funkcije tudi ustavnosodno kontrolo nad zakoni in drugimi splošnimi akti, ki jih sprejema zakonodajna in izvršilna oblast. Najpomembnejšo vlogo pri izvajanju ustavnosodne presoje ima Vrhovno sodišče ZDA (ang. Supreme Court of the United States), pri čemer morajo vsa nižja sodišča, tako zvezna kot tudi državna, obvezno upoštevati judikaturu Vrhovnega sodišča. Vsled supremacije zveznega pravnega reda nad pravnim redom držav pa v skladu z naravo federativne ureditve zvezna sodišča ne presojujejo le skladnost zveznih zakonov z zvezno ustavo, temveč tudi skladnost državnih zakonov z zveznimi zakoni (Grad 2006, 206–207). Poleg tega so ZDA primer močnega sodnega nadzora vlade, kjer imajo zvezna in lokalna sodišča z institucijo sodnega pregleda možnost ocenjevanja vseh vladnih dejavnosti ter tako skrbijo, da vlada ne prekorači ustavnih in zakonsko določenih pooblastil (Ferfila 2000, 60).

Pri federativni obliki političnega sistema je vladna avtoriteta razdeljena med osrednjo vlado in državnimi vladami. Obe ravni oblasti imata določena pooblastila, ki izvirajo iz ustave oziroma ustavne razlage. Sestavni federalni deli ne pridobivajo pooblastila od osrednje vlade, temveč imata obe ravni vlade izvirna pooblastila in tudi izvirne finance oziroma vsaka od obeh ravni vlad ima v pristojnosti svoje javne politike (Curtis v Ferfila 2000, 58). Zvezna ureditev ZDA torej deluje prek zveze in držav, tako da je celotna državna oblast organizirana na dveh ravneh in teče vzporedno, obenem pa sta oba sistema med seboj funkcionalno povezana. V federalni ureditvi ZDA je močno poudarjen položaj zveznih enot ali držav, namreč pri ustavni razmejitvi pristojnosti med zvezo in državami velja načelo domnevne pristojnosti v korist držav, kar pomeni, da lahko zvezni organi delujejo samo na področjih, ki so z Ustavo ZDA določena kot zvezna pristojnost (Grad 2006, 183). Odločilno silo in izvor vseh oblasti predstavlja Ustava ZDA (angl. Constitution of the United States). Vse ustave vsebujejo določila, ki dopuščajo spremembo postopkov obenem pa določajo, katerih ustavnih rešitev ni mogoče spremeniti, v ameriški ustavi na primer določbe, da ima vsaka država pravico do enake zastopanosti v senatu (Ferfila 2000, 60).

3.3.1 Sodna pot od aretacije do zapora

Kazenske politike so postale strožje in usmerjene k družbeni varnosti. Zakonodajalci so povečali število inkriminacij in poostрили zaporne kazni, policija pa je povečala sredstva in razširila operacije (Wacquant 2008, 110). Sistem kazenskega pravosodja je skupek procesov, ki jih izvajajo ZDA na zvezni in državni ravni za nadzor kriminala. Ameriški kazenskopравни sistem stoji na treh glavnih stebrih, in sicer policija, sodstvo ter obsežen zaporniški kompleks. Družbeni problem je v številu zapornikov, ki so opredmetili masovno zaporniško populacijo in z njo povezano širitev zaporniške mreže. Nehumanost v kazenskopravnem sistemu predstavlja antipod idiličnemu prezentiranju ZDA v svetu, ki veljajo za glasnika demokracije.

Utemeljeno represijo predstavlja zapor po treh kaznivih dejanjih (ang. three strikes law), ki predvideva strožje kaznovanje ali celo kazen doživljenjskega zapora.¹⁰ Paradoks zakona je v nemilosti za lažja kazniva dejanja, ki zakonsko prav tako predpisuje strožje zaporne kazni. V komparaciji z evropsko kazensko zakonodajo takšni primeri predstavljajo absurdno prakso v ameriškem kazenskem sistemu, ki v našem pravnem prostoru ne bi vzdržali. Omenjena zakonodaja je implementirana v več kot polovici zveznih držav. Represivnejše ukrepanje v boju proti kriminalu prinaša tudi obvezna obsodba (ang. mandatory sentence), ki z zakonom določa minimalno časovno obdobje prestajanja kazni zapora za kaznjenca, ki je zagrešil kaznivo dejanje. Subjektivna presoja sodnika o dolžini kazni je onemogočena, saj zakon predvideva točno določena kazniva dejanja, ki jim pripisuje določen minimum zaporne kazni (Siegel in Worrall 2013, 422).

Ameriška sodna veja oblasti je zasnovana kot mediator med ljudstvom in zakonodajno vejo oblasti ter ne posega v ljudsko suverenost. Zaupana ji je le vloga uporabe in interpretacije zakonov, pri čemer ljudstvo posredno izbira sodnike. S tem se je pluraliziral koncept ameriškega državljanstva in posledično je poleg zakonodajne oblasti tudi sodna pot postala ena izmed oblik ljudske suverenosti. Posebnost ameriškega koncepta delitve oziroma dualizacije oblasti je relativno visoka stopnja avtonomije sodstva (Deželan 2014, 75). Pred sojenjem kaznjenci prestajajo pripor v lokalnih zaporih ali ječah (ang. jails), po izrečeni sodbi in klasifikaciji kaznjenca, pa sledi prestajanje kazni v državnem ali zveznem zaporu odvisno od sodne pristojnosti.

¹⁰ Zakon je znan po kazenskopravni paroli »three strikes and you are out«.

3.4 Obraz kazenskega sistema za zapahi

V ameriški družbi prevladuje diskriminacijsko kazenskopravno vzdušje, saj je za zapahi večinski delež zapornikov Afroameričanov, ki so žrtve nepravičnih praks v zaporniških politikah.¹¹ S stereotipnim etiketiranjem in ustvarjanjem kriminalne figure je afroameriški državljan označen kot »persona non grata«. Wacquant (2008, 88) govori o instrumentu zapiranja, ki hoče nadomestiti geto, ki je nekoč opravljal funkcijo družbenega zaporu z izkoriščevanjem afroameriške delovne sile in izključevanjem iz družbe, saj temnopolti veljajo za deviantne in nevarne. Afroameričani so v čedalje večji večini zastopani na vseh ravneh kazenskega aparata, kar jasno osvetljuje drugo funkcijo, ki jo v ZDA opravlja zaporniški sistem. Kazenskopravni zakoni neposredno vplivajo na posameznika, vsled tega je vladna namera in možnost, da s kazensko politiko depriviligira manjšine v državi toliko bolj moralno sporno dejstvo. Prejudiciranje in označevanje temnopoltih ljudi kot kriminalno oporečnih ustvarja stereotipno vzdušje v družbi in narekuje kazenski potek dogodkov obsojenega posameznika.

Z zgodovini ZDA so bili zakoni pogosto naravnani tako, da so zatirali manjšine v družbi ali nakazovali na superiornost nad temnopoltimi. Sociolog Donald Black pravi, da je kazensko pravo orožje v rokah ameriške vlade in zakoni posledično predstavljajo interese najmočnejših v družbi. Teorija o družbeni stigmatizaciji zagovarja tezo, da vplivne skupine v družbi izkoriščajo kazenskopravni sistem za ohranjanje njihovih dominantnih pozicij z zatiranjem manjšin ali družbenih gibanj, ki bi lahko ogrozile vodilno politiko. Pozicija vlade kot uradni glas reda in ureditve v družbi skupaj z zakoni spektakularizirano dominira v posameznikovem življenju. Historično gledano je bilo pravo sredstvo za središčenje in spodbujanje rasizma, Afroameričani so bili že od začetka inkorporacije v ameriško družbo zaslužnjeni, izkoriščani, izključeni in za zapahi kar indicira na institucionalni rasizem in ne zgolj na navezavo s kriminalnimi dejanji (Alexander 2012, 7). Svoboda in enakost, ki veljata za aksioma demokratične družbe se v ameriški družbeni praksi ne uresničujeta, kar dokazuje množično zapiranje kaznjencev. Izhodiščno razmišljanje o politiki izključevanja zabrisuje vlogo institucije zaporu, katere primarni cilj je pravičen odvzem prostosti.

¹¹ Afroameričani predstavljajo več kot polovico zaporniške populacije in le okrog 10 % celotne ameriške populacije (Alexander 2012, 7).

Ameriške zaporniške politike se izražajo v pogledih socioloških teoretikov konfliktne teorije, ki predpostavlja, da v družbi obstajajo razlike v družbeni moči, pri čemer prihaja do izkoriščanja in manipulacije s šibkimi skupinami v družbi. Večina zaporniške populacije izhaja iz družbeno revnejšega sloja, kaznjenci so neizobraženi in nezaposleni, po prestani kazni pa so vsled stigme še dodatno nezaposljivi, kar ohranja njihov status quo na družbeni lestvici. Wacquant (2008, 86) govori o premiku od socialne h kazenski državi in vladanju politike kriminalizacije revščine. ZDA so že od začetka institucionalizacije zapora obvladale deviantne in odvisne skupine v družbi z zapiranjem. Rasistična politična praksa neposredno zadeva sodobno delovanje ameriškega zaporniškega sistema. V hiperinflacijo zapornikov so zajete predvsem revne črnske družine. Zapiranje je torej področje, na katerem so temnopolti de facto deležni diskriminatorne kazenske politike. Rasna disproportionalnost je največja med mladimi, ki so glavne tarče penalizacije revščine. Več kot tretjina Afroameričanov starih med 18 in 29 let je bodisi zaprtih, na pogojnem odpustu ali čaka na sojenje. V velikih mestih ta delež velikokrat presega polovico, v getih pa lahko z okoli 80 % doseže tudi vrhunec.

Historični prererez množičnega zapiranja kaznjencev v ZDA indicira na očitno analogijo s politično ureditvijo z zakoni Jim Crow,¹² s katerimi so zakonodajalci upravičevali rasizem. Ameriški kazenskopravni sistem odvzema človekovo dostojanstvo in možnost za enakopravno državljanstvo. Ob tem se navezujem na vprašanje, kako deluje kazenski sistem v državi in kako bi moral delovati? Prikrita družbena kontrola in rasizem v sodobni politični doktrini ohranjata inferiornost temnopoltih v ameriški družbi. Wacquant (2008, 60) pravi, da je domnevno povečanje urbanega nasilja in s tem represivnejše kaznovanje v državi predvsem politično medijski spektakel, pri čemer je cilj redefinirati socialne probleme s stališča varnosti. Množično zapiranje si dovolim povezovati s konotacijo besede genocid,¹³ kajti v načelu gre za podobno dejanje, kjer namen vodi v sistematično uničevanje narodnostne, etnične, rasne ali verske skupine. Primerjavi se na prvi pogled morda zdita pretirani, vendar se sodba o številu žrtev pri obeh pojavi ob koncu dejanja, ko je zločin človeštva nepopravljiv.

¹² Rasno kastni sistem, ki se je uresničeval skozi različne državne mehanizme. Poleg segregacijskih zakonov po Jim Crowu spada mednje še suženjstvo in sodobno množično zapiranje (Alexander 2012, 12).

¹³ Ob velikanskih zločinih, ki se dogajajo pod okriljem suverenih držav, se pozornost bolj kot na zločin, usmerja na krivdo neiterviniranja in na nevmešavanje tistih, ki niso protestirali proti zločinom ali jih nemara onemogočili (Wallerstein 2004, 131).

3.4.1 Rasna percepcija kaznovanja

Kazniva dejanja so že a priori personificirana z Afroameričani, kar dokazujejo različne raziskave javnega mnenja, ki neupravičeno nakazujejo na korelacijo med raso in kriminalom. Soustvarjanje stereotipnih predstav povzroča kriminalizacijo temnopoltih in uvajanje represivnih kaznovalnih projektov kot je vojna proti drogam zaradi katere je za zapahi kolosalno število predvsem mladih Afroameričanov (Lawrence 2011, 6). Množično zapiranje kaznjencev je v prvi vrsti dejanje nadzorovanja temnopoltih in ne primaren nadzor nad kriminalom. Vstop v kazenski sistem etiketira posameznike s kriminalno stigmo, pri čemer jim država obenem odvzame socialne bonitete in pravico do enakih možnosti v izobraževanju in zaposlovanju (Alexander v Lawrence 2011, 35).

Visoko stopnjo inkarceracije v ZDA upravičuje neoliberalna logika, ki zagovarja tezo, da je dolžnost slehernega posameznika v odgovornosti za svoja dejanja, hkrati pa država ni odgovorna za njegov socialnoekonomski status. Neoliberalistični koncept individualne odgovornosti se manifestira v razpadu socialne države. Ameriška država tako ni kriva za šibek ekonomski status Afroameričanov, saj so državljani sami odgovorni za svojo pozicijo na družbeni lestvici (Emerson v Lawrence 2011, 65–66). V liberalni logiki je posameznik pomembnejši od družbe in interes posameznika pomembnejši od blaginje skupnosti, namreč vsak si mora sam izbrati svojo pot (ne)uspeha. Liberalizem spodbuja združene vrednote svobode, razuma in individualnosti (Ferfila 2000, 30).

Rasistična ideologija in individualna odgovornost v skupnem kontekstu opravičujeta množično zapiranje in rasno disproporcionalnost v zaporih. Rasizem v obdobju barvne slepote¹⁴ (ang. color blindness) je v primerjavi z Jim Crow zakonodajo latentno institucionalen, tako imenovan rasizem brez rasistov. Ambivalenco tega vidika je bilo opaziti pri ameriškem predsedniku Clintonu, ki je v javnosti vzbujal prezenco liberalnega in socialnega voditelja, hkrati pa uvedel zakonodajo, ki je krčila pravice državljanom in krojila antipod socialni državi (Bonilla Silva 2010, 93). Cilj intenzivne ekspanzije represivnega obravnavanja marginalnih in izključenih družbenih skupin je okrepiti individualno odgovornost (Wacquant 2008, 151).

¹⁴ Sociološki pojem, ki skozi prizmo rasne ideologije vse posameznike obravnava enako. V slabšalnem kontekstu je razumljen kot dejanje prezira rasnega problema vsled barvne slepote (Bonilla Silva 2010, 93).

4 AMERIŠKA POLITIKA PROTI DROGAM

4.1. Družbeno politični problem drog

Razprava o drogah je razprava o političnih razmerjih, o mejah svobode in razumevanju delovanja demokracije, o pravicah človeka in državljana ter o sprejemanju različnih življenjskih stilov. Droga je nosilec političnega razmerja, ki narekuje konstrukt prepovedane ali dovoljene uporabe v določeni državi (Lukšič 1999, 820). Družbeni problemi so medijsko konstruirani in praviloma ne ogrožajo centralno pozicionirane socialne skupine oziroma skupine z visoko stopnjo družbene in politične moči. Pri vprašanju kdo predstavlja družbeni problem, ali uporabnik drog ali član represivnega aparata, družboslovje jasno odgovori z razmišljanjem od kod izrazita potreba po tem, da kriminaliziramo prepovedane droge na eni strani, hkrati pa dopuščamo legalne droge, ki lahko povzročajo še več socialne škode (Rener v Pezelj 2003, 25). Večina politik prepovedanih drog izhaja medicinskega in represivnega monopola, ki nedovoljene droge razumeta kot družbeni odklon od standardov sprejemljivega vedenja, uporabnike pa kot socialne sovražnike (Pezelj 2003, 93).

S kazenskopravnega stališča, je droga sredstvo, ki povzroča odvisnost, družbene in kriminalne ekscese ter osebni in moralni propad. Vsled omenjenega se prepoved pridelovanja, preprodaje in uporabe drog ter kazenski pregon zdi najustreznejši odziv na problem drog v družbi (Fojan v Hočevvar 2005, 88). Posledice represivno naravnane politike do drog v ZDA, ki kriminalizira uporabnike drog, so vidne na različnih področjih ameriškega življenja, najočitnejše pa so v kaznovalni politiki. V zaporih se iz leta v leto povečuje število zaprtih vsled preprodaje, distribucije ali le posedovanja drog (Belenko v Hočevvar 2005, 107). Prepovedane droge so torej predmet kazenske zakonodaje, ta okoliščina pa še zdaleč ne pojasni stereotipnih predstav o uživanju drog kot kriminalni dejavnosti in uporabnikov drog kot nevarnih kriminalcev. Medijske podobe uživalcev drog so pogosto karikirane z moralističnim aspektom, ki v očeh javnosti vzbuja negativna občutenja in predstave. Moralna panika, ki jo ustvarjajo masovni mediji je način, s katerim se upravičuje politika prohibicije kot ustrezna rešitev na vprašanje drog. Pod črto so mediji eden od ključnih in sodelujočih virov narekovanja popularnih političnih diskurzov, pri čemer ima percepcija problema drog bolj malo opraviti s substancami in več z družbenimi krizami ter strategijami politike (Grebenc 2003, 409–412).

4.2 Konservativna politika (do drog) znotraj ameriškega liberalizma

Politika do prepovedanih drog oblikuje svoje vrednotne in interpretativne temelje v prevladujočih akademskih in političnih krogih, ki družno vladajo v državi. V ZDA prednjači paradigmatična praksa na podlagi zakona oziroma represije, ki definira uporabo prepovedanih drog kot deviantno družbeno početje. Namen tovrstne paradigme je nadzor nad prepovedanimi substancami in avtoritaren pristop do partikularnih posameznikov. Represivno aspektirana in največkrat polemizirana politika do prepovedanih drog je politika vojne proti drogam v ZDA, ki omejuje, izključuje, stigmatizira in polni ameriške zapore. Državni aparat je s konzervativno politiko izpolnil kontradiktorna pričakovanja, saj je vsled represije okrepil trgovino in zvišal ceno drog, podkrepil družbeno stigmatizacijo in netolerantnost ter zmanjšal svobodo državljanov in s tem zgolj poglobil in razširil problem na ostale ravni družbenega delovanja (Deželan in Drobne 2007, 295–298).

Vpeljava politoloških konceptov, dominantnih političnih in kriminalističnih diskurzov ter vprašanje človekovih pravic napeljuje na spoznanje, da ni problematična droga per se, temveč načini in poti, ki jih določa vodilna politika. Pojav medikalizacije še nikoli ni bil toliko izražen kot sedaj, še več, s strani politikov in zdravnikov je razumljena kot pozitivna intervencija v človekovem bivanju. Medikalizacija daje humanejši vtis od prohibicije, vendar je koncept vsled nadzorovanja posameznika prav tako represiven, poleg tega pa se tesno povezuje s političnim vidikom, saj uradna besedila o politiki drog vsebujejo medicinske argumente, ki so bistveni za prohibicijo. Ključno vprašanje, ki se pri tem zastavlja je, ali vodi v kriminal odvisnost ali vodijo vanj okoliščine povezane s prohibicijo (Kvaternik Jenko v Kocmur 2009, 349–350).

Država, ki se represivno bori proti drogam, namesto humanizma prevzema filozofijo, da cilj opravičuje sredstva in v sosledju s politiko prohibicije utrjuje avtoritarne elemente političnega sistema z okrepljeno vojsko, policijo, sodstvom, tajno službo, ustrahovanjem državljanov in močno propagando. Prohibicijska politika je postopoma spremenila politični sistem, pri čemer ni uspela zreducirati kriminala, temveč le prepolovila kriterije človečnosti in svobode s prenapolnjenimi zaporji ter kolateralno povzročila številne socialne probleme vsled neposredne navezave na družine zapornikov. Prohibicija je v jedru boj proti človeštvu in ne boj proti drogam, ki za seboj pušča neizmerljive posledice v političnem sistemu in ogroža demokracijo (Lukšič 1999, 821–822).

4.2.1 Boj proti drogam ali družbi?

Politika vojne proti drogam je metaforična vojna, saj se tudi pri tem boju izvaja agresija nekaterih ljudi proti drugim. Beseda droga ni toliko del znanstvenega besednjaka kot je prisotna predvsem v političnem diskurzu. Moderna država je prispodoba za politični aparat, ki ima monopol nad vojno in izbira manjšinske skupine v družbi, ki jim napove boj. Ameriški predsedniki in drugi politiki s populistično retoriko povečujejo farmakološki mit in ustvarjajo famo o škodljivosti drog za posameznike in Američane kot nacijo. Problem zlorabe drog je del socialne etike, ki sprejema zaščito in represijo sklicujoč se na zdravje. Prohibicija droge je invencija za nove pravne, medicinske in socialne probleme, ki se navezuje na avtoritarno vmešavanje v zasebno življenje. Vojna proti drogam je vojna proti človeškim željam, iz katere izhaja oportunistična politika kot zmagovalec, ki generira široko paleto ekonomskih priložnosti in koristi glasnikom tega boja (Szasz 1992, 29–36).

V ameriških zaporih so med najbolj reprezentiranimi skupinami zaporniki, ki so kaznovani zaradi zlorabe drog. Slednjih je na federalni ravni več kot polovica, ostala kriminalna dejanja predstavljajo manjšinski vzrok prestajanja zapornih kazni. Droge ne predstavljajo le problem eksterne značaja, temveč so prisotne tudi v zaporniškem okolišu, kjer je posedovanje drog v zaporu poleg že tako represivne naravnosti še dodatno sankcionirano z izgubo različnih ugodnosti kot so prosti izhodi, prepoved obiskov, strožji nadzor in šikaniranje s strani zaposlenega osebja (Hren 2003, 181–182). V kazenski sistem tako paradoksalno vstopajo predvsem prestopniki, ki niso še nikoli zagrešili večjega kaznivega dejanja, vendar jih politika do prepovedanih drog zajema z represivnimi ukrepi zaradi katerih se polnijo zapor. Na tej točki se postavi vprašanje, kdo so dejanske žrtve vladne vojne proti drogam?

Eskalacijo zaporniške populacije pojasnjuje dejstvo, da so leta 1986 v ZDA sprejeli obvezno minimalno kaznovalno zakonodajo, ki prejudicira kaznovanje za vse, ki so obsojeni zaradi drog. Ameriška zakonodaja tako določa obvezne zaporne kazni za posedovanje, rabo in razpečevanje prepovedanih drog. Obvezna kazen temelji na treh dejavnikih, to je vrsti droge, količini droge in številu prejšnjih obsodb. Ameriški pristop, ki je strogo naravnan k izvajanju represije kriminalizira državljane na podlagi kazenske zakonodaje, s policijskim preganjanjem in zapiranjem ljudi. Težnja po kriminalizaciji drog je v ZDA navzoča ne glede na to, katera politična opcija je na oblasti (Hočevár 2005, 121–125).

4.3 Prohibicijska zakonodaja narkotične vojne

Politiko vojne proti drogam ocenjuje vrsta neodvisno imenovanih komisij, vendar so njihova priporočila s strani oblasti v pretežni meri prezrta, kar indicira, da so politike oblikovane in izvajane brez sodelovanja ameriških državljanov, ki jih te politike še najbolj zadevajo (Nadelmann 1999, 827). Ameriška politika vpliva tudi na svetovno politiko saj je s prohibicijo v svetovno zakonodajo prodrla že leta 1936 na konferenci v Ženevi. Besedilo konvencije je vse države obvezalo, da kaznujejo z zaporno kaznijo tako preprodajalce drog kot tiste, ki drogo le posedujejo (Escobedo v Hočevar 2005, 102). S tem je ameriški način obravnave drog postal prevladujoč tudi v drugih državah sveta in odigral veliko vlogo v ekspanziji moči.

Prohibicija drog v ZDA uvodno sega v obdobje prohibicije alkohola, ko je bil leta 1920 sprejet Volstedov zakon (ang. dry law), ki je prepovedoval sleherno prodajo alkohola in veljal vse do leta 1933 (prav tam 2005, 99). V ameriškem prostoru so bila štiri obdobja intenzivnega ukvarjanja z drogo, in sicer prvi val od 1909 do 1923, drugo obdobje od 1951 do 1956, tretje od 1971 do 1973 ter zadnje v 80. letih v obdobju predsedovanja Ronalda Reagana (Courtwright v Hočevar 2005, 102). Prohibicijsko politiko pa je zaznamoval tudi ameriški predsednik George Bush mlajši, ki mu poleg Reagana in začetnika vojne proti drogam Richarda Nixona pripisujejo najbolj intenzivirano ukvarjanje s kaznovalno politiko proti drogam.

Zakonodajno podlago za oblikovanje ameriške politike do drog osnuje zakon o kontroliranih substancah (ang. controled substances act) iz leta 1970. Federalni zakon proti zlorabi drog (ang. anti drug abuse act), ki je bil sprejet leta 1988, si je kot cilj ameriške vladne politike postavil Ameriko brez drog (ang. drug free America). Na osnovi tega zakona so uvedli Urad za nacionalno politiko do drog (ang. Office of National Drug Policy), ki določa prioritete in cilje za nacionalni nadzor drog ter redno posodablja in spremlja izvajanje nacionalne strategije (Hočevar 2005, 108). Reaganova administracija je prelomno učinkovala na temnopolte državljane s strogo zakonodajo proti »cracku«,¹⁵ ki je vsled cenovne dostopnosti razširjen predvsem v afroameriški skupnosti in zakonsko prinaša strožje kazni od ostalih nelegalnih drog.

¹⁵ Uporaba crack kokaina je vezana predvsem na marginalizirane skupine v družbi in je predmet identifikacije s temnopoltnimi Američani.

4.3.1 Kokainska politika

Prohibicijska politika je sporna na točki zavestne sodne prakse, namreč federalna zakonodaja je do nedavnega predvidevala občutno strožje kazni za zlorabo »cracka«, ki prevladuje v črnskih skupnostih od zlorabe kokaina v prahu, ki prevladuje med belopoltimi. Leta 2010 je Barack Obama podpisal pravičnejši zakon »fair sentencing act«,¹⁶ ki je sicer zmanjšal razmerje v kazni, a še vedno ostal nesprejemljiv z zornega kota rasizma. Prohibicijska zakonodaja do drog se ne oblikuje na znanstvenih dejstvih, temveč temelji na presoji kulturne razširjenosti posamezne droge. Vzrok za tesno povezovanje drog z določeno skupino ljudi utemeljuje prihod velike množice migrantov v ZDA. Različne droge so začeli enačiti z različnimi skupinami tujcev. Kokain je postal povezan z zločini črncev, marihuana s prihodom mehiških priseljencev in alkohol z nemoralnostjo Židov in Ircev (Escobotado in drugi v Hočevar 2005, 97).

Vpliv rasizma v vojni proti drogam se odraža v številu aretacij Afroameričanov kljub ekvivalentni vključenosti belopoltih Američanov v kršitve z zlorabo drog.¹⁷ Stroga kazenska politika proti drogam je z rasno disproporcionalnostjo v zaporih v največji meri prizadela črnske skupnosti v mestih, kjer je stopnja revščine najvišja ter z represijo še dodatno segregirala temnopolte državljane in poglobila socialnoekonomsko stisko (Human Rights Watch 2014). V politiki rasističnega kaznovanja ne gre le za posamične primere vendar sistemski problem na ravni celotne zvezne države, namreč afroameriške skupnosti se vrtijo v začaranem krogu socialnoekonomske šibkosti. Nezaposljivost vsled stigme in posledično večje vključenosti v kriminal je idejna točka v navezavi s sociološko teorijo socialne dezorganizacije, ki sta jo razvila Clifford Shaw in Henry McKay v odkrivanju družbenih vzrokov za kriminaliteto. Vzroke zanjo vidita v nizki izobrazbi, revščini, brezposelnosti, neustreznih bivalnih okoliščinah in družini iz katere izhaja kaznovan individuum. V družbi prihaja do dezorganizacije zaradi zmanjšane vpliva družbenih pravil na posameznika v skupini. Po njunem mnenju je mladoletno prestopništvo povezano s socialno dezorganizacijo urbanih okolišev (Šelih 2010, 333), pri čemer se navezujem na juvenilno delinkvenco Afroameričanov, ki tvorijo pretežno zaporniško populacijo.

¹⁶ Zakon sprejet pod Obamovo administracijo je znižal kazen za zlorabo »cracka« in kokaina v prahu iz razmerja kazni 100:1 na pravičnejše, a še vedno diskriminatorno razmerje 18:1 (Human Rights Watch 2014).

¹⁷ Med letoma 1980 in 2007 je bilo vsled zlorabe z drogo izvršenih preko 25 milijonov aretacij v ZDA, od tega je bil najvišji odstotek temnopolnih aretirancev (Federal Bureau of Investigation 2014).

5 OD PRIVATIZACIJE ZAPOROV DO KAZNOVALNEGA OPORTUNIZMA

5.1 Zapori v zasebnem primežu

Postopek privatizacije izvrševanja kazenskih sankcij se je pričel v kapitalističnih državah, kjer je zasebni sektor gospodarstva najbolj razvit. Predvsem v ZDA so se nekdanji veliki državni sistemi prenesli v zasebni sektor, s čimer naj bi se dosegala boljša kakovost in nižje cene. Temelj ameriškega gospodarskega uspeha je zasebno gospodarstvo, svobodno tržišče in tekmovalnost. Zaporniški sistem je danes po vsem svetu stroškovno velik zalogaj in eno od glavnih spodbud za znižanje storitev države vidijo v privatizaciji zaporov. Klasična politična in gospodarska liberalna filozofija spodbujata čim večji dobiček in zapori vsekakor prinašajo prihodek. Vsled varstva ameriške družbe se je s strožjim kaznovanjem povečalo število zapornikov tako na federalni kot zvezni ravni, pri čemer se je vzporedno sprožila potreba po gradnji novih zaporov. V iskanju poti za reševanje zaporniškega problema je bila privatizacija zaporov odrešilna misel in začela se je praksa prenosa posameznih nalog na področju izvrševanja kazenskih sankcij iz državnih služb na zasebna podjetja (Brinc 1996, 168).

V optiki neoliberalnega kazenskega razuma se je kriminalitetna politika postopoma preoblikovala v imenu reda, zakonitosti in družbene discipline. V obdobju, ko se število kaznivih dejanj zmanjšuje, so razlogi za množično zapiranje dokaj priročne rešitve za probleme, ki jih generira tržno gospodarstvo (Kanduč v Wacquant 2008, 165). Reisig in Pratt (v Meško in Tičar 2014, 268) vidita temelje, ki omogočajo zasebnost zaporov v Lockovem klasičnem liberalizmu¹⁸ oziroma desno usmerjeni liberalni teoriji in liberalnem vztrajanju na minimalni državi. Delno privatiziranje področij avtorja opišeta kot pozitivno, saj za njihovo izvajanje ni potrebna legitimnost zasebnih subjektov nad sredstvi prisile. V privatizacijo se je ujel celotni zaporniški kompleks na federalni in državni ravni, od zaporov za odrasle do zavodov za mladoletne v zagotavljanju zdravstvenih storitev in prehrane zapornikom, izobraževanj, materialnih sredstev v zaporih vključno z gradnjo novih zaporov in administrativnih storitev v zaporniški mreži (Hackett v Feeley 1990, 3).

¹⁸ Klasični liberalizem je oblika politične filozofije, katere začetnik je John Locke. Zgrajen je na ideji državljskih pravic, z omejeno vlogo vlade, katera je podrejena vladavini prava, pravici do zasebne lastnine in veri v gospodarsko teorijo prostega trga (prav tam 2014, 268).

Politolog John Dilulio je mnenja, da bi morala biti administracija vodena s strani vlade, saj je tudi kazenska zakonodaja v njenih rokah, pri čemer se je v kritiki privatizacije administracije zaporov oprl na lastniški diskurz John Locka v knjigi Dve razpravi o oblasti. Vprašanje ni le v javnem ali zasebnem, ampak predvsem do katere mere dopustiti zasebni sektor, da ne načne kredibilnosti vlade in zmanjša njeno legitimnost v državi (Dilulio v Feeley 1990, 7). ZDA so država, kjer ima zasebno partnerstvo v zaporih najdaljšo tradicijo. Nekateri enačijo privatizacijo zaporov z največjim eksperimentom stoletja. Zgodovina zasebnih zaporov v ZDA kaže, da so bili primer izkoriščanja, zlorabe in brutalnosti do zapornikov. Kritiki so zasebnim podjetjem očitali zasledovanje po dobičku in odsotnost moralnosti pri delu z obsojenci (Schefer v Meško in Tičar 2014, 266).

S privatizacijo zaporov se pojavlja temeljno vprašanje, ali država s pogodbo lahko prenese pristojnost za izvajanje kaznovanja na zasebnike, ki niso državni uslužbenci, saj brez ustreznega nadzora predstavljajo možno nevarnost za kršitve pravic zapornikov (Brinc 1992, 78). V politiki zniževanja stroškov in zasledovanju dobička vsled večje populacije zaprtih oseb se latentno kršijo človekove pravice obsojenih, saj so obravnavani kot blago v poslu, ki je prerasel v industrijo in je jasen odraz dehumanizacije zaprtih ljudi v družbi. Zaporniška industrija deluje podobno kot imperializem, ki v svojem neusmiljenem vladanju stremi h kopičenju zaslužka. Porast zaporniške populacije je posledica novih radikalnih pogledov na kriminalna dejanja in implementacije represivnejših zakonov.

Kaznovanje v ZDA predstavlja znaten delež ekonomskega sistema. Zasebno industrijo zapiranja v ZDA obvladujeta družbi Corrections Corporation of America (v nadaljevanju: CCA) in GEO Group ali nekdanji Wackenhut Corrections Corporation, ki v sodelovanju z organi ZDA gradita nove zapore ter vodita zaporniški kompleks. Inkarceracija je dobičkonosna industrija, kar utemeljuje prisotnost obeh podjetjih na ameriški borzi. Trg financiranja tako javnih kot zasebnih zaporov je vse večji. Implantacija zaporov se je hkrati uveljavila kot učinkovito orodje za ekonomski razvoj v ruralnih območjih,¹⁹ kjer si močno prizadevajo, da bi tam postavili zapore, saj zaporniški kompleks prinaša stabilne zaposlitve za prebivalce (Wacquant 2008, 82).

¹⁹ »Daleč je čas, ko so ljudje ob možnosti, da bi pri njih postavili zapor, ugovarjali: Not in my backyard.« (Wacquant 2008, 82).

5.2 Konceptualna dognanja in teoretična razmišljanja o privatizaciji kazenske mreže

Prenos državnih storitev na zasebno partnerstvo pogosto poteka brez posvetovanja in evalvacije o učinkovitosti enega ali drugega lastništva. Diskurz o privatizaciji zaporov predstavlja bolj retorično orodje, ki ohranja debato v omejenih okvirih, medtem ko cilji privatizacije delujejo v politiki uresničevanja prioritet zasebnikov. Iz perspektive ocenjevanja je pomembno vprašanje, ali naj odgovornost inkarceracije ostane v rokah države ali naj se prenese na zasebne pogodbenike. Namesto privatnega ali državnega lastništva je mnogo bolj pomembna reforma zaporniškega sistema na splošno. Kljub vsemu so pri primerjavi obeh sistemov pomembne razlike, ne podobnosti, ki niso podlaga za nadaljnjo izbiro. Vsekakor pa so ugotovitve skupnih negativnih značilnosti kazalec problemov v penološki ureditvi v državi in opozorilo zakonodajalcem. V privatizacijski debati pogosto nastopa kritika zoper dejstvo, da zasebnike vodi ekonomski interes v povečevanju števila zaprtih ljudi. V zasledovanju oportunističnih ciljev s političnim vplivom pritiskajo na tršo zakonodajo s strožjimi kazenskimi zakoni, ki povečujejo zaporniško populacijo. Na politiko kazenskega pravosodja torej vplivajo različne interesne skupine v družbi, ki posedujejo finančni interes za lastno dobrobit (Logan v Brinc 1996, 170–172).

Oportunistična situacija in odzivanje nanjo je irelevantnega pomena v diskusiji privatizacije, saj je problem osredinjen v jedru države, ki dopušča realizirati te interese. Privatizacija kazenskega sistema ne prinaša novih inovacij ter radikalnega razmišljanja o vzpostavitvi drugačnega sistema, vendar predstavlja identično izvajanje nalog kot jih je prej upravljala država, le z rezultatom opraviti storitev ceneje. Država, ki v zasledovanju učinkovitosti in zmanjšanju sredstev za zapore išče rešitve v privatizaciji, še težje prepozna temeljne penološke probleme v kazenskem sistemu in sprejme reformne ukrepe. Vprašanje, ki se kritično pojavlja ob privatizaciji zaporov je, zakaj naj bi kaznovanje in izvrševanje kazni zapora sploh moralo prinašati dobiček državi ali zasebnikom? Predvsem ekonomski strokovnjaki pozabljajo na primaren pomen zaporov in obsojenčevo življenje za zapahi (prav tam 1996, 170). Sedanji kaznovalni sistem je prevrednotil vrednote in tako utrdil napačno lestvico vrednot. Sodobno kaznovanje se manifestira v krhkosti demokracije in ekonomski uravnilovki, ki je poblagovila zapornike (Petrovec 1998, 156–157).

Na podlagi študije, ki sta jo izvedla Price in Riccucci (v Meško in Tičar 2014, 268) v petdesetih zveznih državah ZDA z namenom ugotoviti določilnice, ki odločajo na politične akterje pri odločanju o privatizaciji zaporniške dejavnosti, so rezultati pokazali, da igra močno vlogo politična kultura zvezne države in ideologija vladajoče stranke. Zagovorniki privatizacije, ki se opirajo na fiskalne oziroma ekonomske prednosti, zmanjšanje stroškov, večjo učinkovitost in prenapolnjenost zaporov predstavljajo manjše dejavnike vpliva na odločitve o privatizaciji. Avtorja sta na podlagi rezultatov opozorila tudi na večjo verjetnost prenosa državnega lastništva na zasebni kapital v bolj liberalnih zveznih državah.

Odgovornost, ki jo država aplicira na zasebnike mora vključevati vladni nadzor. Kritiki privatizacije opozarjajo na pomanjkljivosti v regulaciji nadzora, saj so obligacije pogodbenikov v kompleksnih situacijah nejasno izražene, kar omogoča zasebnikom precejšnjo diskrecijo pri opravljanju storitev, ki lahko vodijo do negativnih vidikov privatizacije (Blumstein in drugi 2007, 2). V rokah države ostaja pristojnost odvzema prostosti človeku, katere ni mogoče preneseti na zasebnike, saj bi vsled te logike lahko razpredali še o možnosti privatizacije policije in ostalih akterjev v kazenskem sistemu. Zasebni zaporji so de facto še vedno pod okriljem države, zasebni sektor pa ima le toliko pristojnosti kot jim s pogodbo dopušča država. Upravičenost sile določa pravo, ki ne razlikuje med državnimi in zasebnimi zaporji. Na tej točki ni toliko pomembno, ali izvršujejo moč državni ali zasebni uslužbenci, temveč kako zavarovati zapornike pred zlorabo moči (Logan v Brinc 1992, 80).

Negotovost v prenosu zaporniške dejavnosti na zasebni sektor vzbuja poleg bojazni, da bi se povečala zaporniška populacija tudi možnost lobiranja za daljše zaporne kazni, namreč zasebniki si prizadevajo napolniti zapore. V praksi doseganje državnega ali zasebnega kazenskega ideala v celoti praktično ni mogoče, ampak že učinkovitost kazenskega sistema je korak na pravi poti. Filozofija kaznovanja z zaporno kaznijo ne sme temeljiti na ponudbi oziroma zmogljivosti zasebnih zaporov, saj pravo države potemtakem ne uresničuje ciljev pravic državljanov, temveč daje prednost krivici. V kazenskem sistemu naj bi povpraševanje vodilo ponudbo in ne vice versa. Za doseg tako pravice kot učinkovitosti v kazenskem sistemu je potrebna mera fleksibilnosti, ki bi jo optimalno najbolje uresničil prav zasebni sektor, če ne bi imel lastnih apetitov v državi (Logan 1990, 151–152).

5.2.1 Kontradiktornost javnega in zasebnega interesa v zaporniški dejavnosti

Privatizacija zaporov ni le politično ali ekonomsko vprašanje, temveč predvsem moralno etični diskurz. Dokler je država sama izvrševala kazen zapora, so bila ta vprašanja le redko tema javnih razprav, s privatizacijo zaporov pa so moralno etična vprašanja o kazni zapora vse bolj v ospredju javnih debat. Poleg filozofskega vprašanja o koristnosti kazni, se pojavi ključno razmišljanje, ali je dopustno, da ima zasebnik korist od kazni obsojenca, saj je njegov temeljni motiv le dobiček (Shicor v Brinc 1996, 169). Privatizacija se je vključila v kazenski sistem vsled uvedbe represivnejših ukrepov v boju proti kriminalu, ki so povečali zaporniško populacijo in sprožili problem prenaponjenih zaporov ter sosledično povišali državne izdatke iz tega naslova. Rešitev zmanjšanja stroškov so zakonodajalci na federalni in državni ravni uvideli v prenosu zaporniške dejavnosti na zasebni sektor, ki bi po možnosti deloval še učinkovitejše od državnega upravljanja.

Po uvedbi privatizacijske politike na področju kaznovanja, je najpogostejša kritika zasebnikov prav zasledovanje dobička, ki je paradoksalno izšla iz pomanjkanja državnih sredstev. V iskanju rešitev je bila privatizacija zaporov bolj povezana s politično in ekonomsko odločitvijo kot s humanostjo do obsojenih, torej v skrbi za državni denar in ne toliko za dobrobit zapornikov. Razmišljanje o ekonomski kategoriji zaporov torej nima nič opraviti s strokovnim penološkim delom (Brinc 1992, 82). Ameriški sociolog Immanuel Wallerstein (2004, 247) je zapisal, da pri kapitalističnem sistemu provenienca problema ni zasebna lastnina, temveč poblagovljenje, ki je bistveni element pri akumulaciji kapitala. V primeru privatizacije zaporov se tako soočamo z zaporniki, ki jih neoliberalna ideologija obravnava kot kapitalistično lastnino oziroma blago.

Privatizacija je torej odziv države, ki s proračunskimi sredstvi ne more zagotoviti zadostne prostorske kapacitete v zaporih in usmeri rešitve v prenos lastništva. Zapor prinašajo dobičkonosen posel in so edini razlog, ki pritegne v sodelovanje privatni kapital. Zasebniki vsled vlaganja v posel, ki se izplača celo spodbujajo politične ukrepe, ki večajo število zaprtih (Valentinčič 2014, 12). Zapor v ZDA predstavlja ekonomski problem države okrog katerega se središči ameriška politika z vprašanji kako zmanjšati stroške za zapore, v celoti pa pozabljajo, da si je država sama ustvarila kaotičen karceralni položaj. Privatizacija zaporov ni strokovno penološka, temveč le politična rešitev za državo, ki ohranja status quo in ne dosega racionalnega namena v zmanjšanju zaporniške populacije (Brinc 1996, 170).

5.3 Mreženje s političnimi vplivniki in lobiranje za ohranjanje statusa quo

Zasebni sektor opravičuje svoj nastop v privatizaciji zaporov z nujnim interveniranjem na področje, kjer država išče stroškovne rešitve. V zadnjih nekaj desetletjih je posel z zapori prerasel v industrijo zapiranja, kjer si zasebniki utrjujejo svoj položaj in sodeljujejo v mreži vplivnih političnih vezi in ostalih združenj, ki imajo moč vpliva na zakonodajo. Zasebna podjetja, ki imajo pod okriljem ameriške zapore z lobiranjem dosežajo preoblikovanje in implementacijo novih zakonov kot sta »three strikes laws« in »truth in sentencing«,²⁰ ki predstavljajo represivnejše politike proti kriminalu in posledično višjo stopnjo inkarceracije v državi (Human Rights Watch 2014). V tovrstni politični igri niso v ospredju obsojenci, njihove družine ali celotne skupnosti, temveč le osebni interesi zasebnih pogodbenikov, ki upravljajo z zapori ali bolje rečeno z zaporniki.

Zasebna podjetja se ne povezujejo s politični vplivniki glede na pripadnost posamezni strankarski ideologiji, temveč stremijo k zmagovalcem volitev, ki postanejo ključni politični odločevalci. Njihova glavna preferenca je dostop do moči, ki je pomembnejša od podpiranja določene politične filozofije v državi. V navidezni strankarski podpori delujejo strateško, pri čemer dosežejo zasledovane cilje tako, da se s politično stranko povežejo na začetku in utrdijo vez ob koncu volilne kampanje. Pomemben dejavnik v uresničevanju interesov zasebnih podjetij predstavlja lobiranje,²¹ ki zaznamuje velik delež v odločevalskem procesu ameriške politike (Justice Policy Institute 2014). Temeljni cilj lobiranja je torej vpliv na proces odločanja v imenu koristi posameznih skupin.

Ob privatizaciji zaporov je lobistični vskok v jedro ameriškega političnega odločanja nujna intervencija zasebnikov, ki upravljajo z zapori. V privatizacijski težnji za daljše zaporne kazni izgubljajo bitko tako obsojeni posamezniki kot paralelno izgublja tudi družba. Privatizacija zaporov se odmika od javnega interesa, saj z nedemokratskimi potezami oponaša korporacijski način razmišljanja. Latentni interesi zasebnih podjetij, ki ne delujejo v dobro celotne družbe, vstopajo na spolzko področje družbenega delovanja, ki po mojem mnenju zahteva poleg kritične debate tudi njihovo eliminacijo iz družbenega prostora.

²⁰ Zakoni o doslednem kaznovanju predvidevajo, da (predvsem) obsojeni za večja kazniva dejanja odslužijo določeno dolžino kazni za zapahi brez ugodnosti.

²¹ Izraz izhaja iz angleške besede »lobby« in pomeni vpliv na nekoga, ki ima politično moč odločanja. Pravica do svobode izražanja interesov in svobode govora je temeljna podstat lobistične dejavnosti (Kovač 2002, 217).

6 DRUŽBENE IN EKONOMSKE POSLEDICE MNOŽIČNE INKARCERACIJE

6.1 Prevara neoliberalistične ideologije v umetnem zniževanju brezposelnosti

Status zapornika spremljajo kolateralne posledice, ki vplivajo na socialnoekonomski status posameznika po prestani kazni. Vključevanje v družbo je ključnega pomena pri rehabilitaciji nekadanjega zapornika, namreč kljub morebitnemu tretmanu, ki ga je posameznik deležen v zaporniškem okolju, zapornik ohrani stigmatiziran pravni status. Mnogi posamezniki vsled neuspešne družbene reintegracije prevzamejo stare vzorce vedenja in stopijo na pot povratništva, ki je za zaporniški aparat s kazenskoprnega vidika slaba popotnica o uspešnem delovanju sistema. Osebna identiteta in delo sta integralno povezani entiteti, ki jih potrebuje posameznik za igranje različnih vlog v družbi. Represivne kazni v vojni proti drogam, ki jih izvajajo ZDA ter zanemarljiv prispevek k rehabilitaciji v pospenalnem obdobju ustvarja začaran krog zaporniških politik, ki se manifestira v množičnem številu zaprtih.

Kazenski sistem neposredno pomaga pri reguliranju spodnjih segmentov trga dela. Na eni strani zmanjšuje raven brezposelnosti, tako da izključuje posameznike iz družbe in prav tako iz statistike brezposelnih. Na drugi strani povečuje število delovnih mest v sektorju storitev povezanih z zapor. Nizko plačano delo v zaporih kratkoročno ureja zaposlitvene razmere z zmanjšanjem ponudbe delovne sile, na dolgi rok pa ustvarja nezaposljivo množico vsled negativnega etiketiranja zapornikov. Množično zapiranje tako spodbuja mizerno plačano delo in neformalno ekonomijo, ki jo privatizacija zaporniške mreže še dodatno pospešuje (Wacquant 2008, 87–88).

Na tem mestu bi poudarila Foucaultovo maksimo uspešne rehabilitacije zapornika, ki pravi, da mora biti telo eden izmed najpomembnejših dejavnikov pri preobrazbi in progresivni socializaciji zapornika, vendar ne sme nastopati kot dopolnilo pri zaostritvi kazni (Foucault 2004, 294). Antipod temu mišljenju je dejanje v ameriških zaporih, ki je vsled izkoriščanja zaporniške delovne sile primerljivo s suženjskim delom. V času privatizacije zaporov se je povpraševanje po prenosu storitev dela v zapore še dodatno povečalo. Množična zaporniška populacija akumulira deficit in rešitve ponuja zaporniško delo, ki ustvarja še dodatno okoriščenje v konceptu privatizacijske mreže. Metaforična roka na rami marginaliziranih državljanov je lažna podoba socialne države, ki je v realnosti naravnana kaznilniško in proti socialnemu redu.

6.1.1 Kazen zapora v duhu delovne discipline

Novum v ameriški kazenski zakonodaji, ki prejudicira kazen zapora po tretjem kaznivem dejanju se logično povezuje z idejo dela v zaporu. Skozi premišljeno strategijo zaporniških politik država prikrito spodbuja zaporniško delo. S sredstvi prisile hkrati uresničuje kazen zapora in delo v zaporu, pri čemer prihaja do eksploatacije zaporniške delovne sile in namen kazni zapora ne zasleduje rehabilitacijskih ciljev pri obsojenemu. Prevladujoča ekonomska doktrina tako odrinja na stranski tir penološko vključenost v zaporniških politikah, ki v ospredje postavlja človeka, a žal ni primarno odločujoča avtoriteta v družbenem problemu zaporov, kvečjemu škodljiva dejavnost države.

Temeljno vprašanje, ki se pojavlja v navezavi z delom zapornikov je, ali naj bo delo prisilno ali prostovoljno. Pri obsojencih, ki morajo delati pod prisilo, delo ne predstavlja pomagala pri rehabilitaciji zapornika, temveč je odraz izkoriščanja. V ozadju prisilnega dela je filozofija kazni, ki zagovarja tezo o poboljšanju kaznjencev vsled disciplinskega kaznovanja. Ob delu obsojencev se paralelno postavlja vprašanje, ali naj bi z delom v zaporih zasledovali prevzgojne ali ekonomske cilje. Na vprašanje ali je delo zapornika njegova pravica ali dolžnost, Vrhovno sodišče v ZDA odgovarja, da obsojenec nima pravice do dela med prestajanjem kazni in ne pravice, da bi delo odklonil (Brinc 1990, 14). Institucionalizacija dela širi veliko vrednot, ki jih najpogosteje tudi inkriminira in penalizira. Delo se šteje kot pomembno sredstvo pri resocializaciji in hkratni kontrolizaciji deviantov zato se v zvezi z delom pojavlja vprašanje nadzorstva kot mehanizma in nadzorovanja kot dejavnosti, kajti vsako delo se opravlja z določenimi omejitvami, pričakovanji ter potrebami oziroma z discipliniranjem (Pečar 1991, 142–143).

Foucault (2004, 153–154) pravi, da je telo predmet tako oblastnih kot nujnih investiranja, kateremu nalagajo prisile, prepovedi ali obveznosti. Predmet nadzora je ekonomija oziroma učinkovitost gibov, namreč disciplina izdeluje podrejena in izurjena telesa. Po eni strani povečuje zmožnost oziroma spretnost telesa in po drugi strani sprevrača energijo in moč v odnos dosledne podložnosti. Povedano drugače, disciplina v ekonomskem terminu uporabnosti povečuje sile telesa ter v političnem aspektu ubogljivosti te iste sile zmanjšuje. Zgodovinski trenutek disciplin je torej nastopil s pojavom človeškega telesa v oblastni mašineriji, ko je le ta pričela s politiko prisil preračunljivo manipulirati s telesom.

Socialni in kazenski sektor države sta vse bolj prepletena, saj ista skupina državljanov kroži skoraj v zaprtem krogu od enega do drugega pola tega institucionalnega kontinuuma. Nekateri med njimi so reveži že preden vstopijo v karceralni sistem, velika večina pa jih to znova postane, ko pridejo iz zaporov. Kazenski sistem vsled proračunskih omejitev spreminja zapornike v tržno blago, ki postanejo rentabilni na ekonomski ravni. Privatizacija zaporov in zaporniško delo ustvarjata komercializacijo zaporniškega kompleksa, ki nadzira, kaznuje in nevtralizira skupine državljanov, ki niso prilagojene novemu ekonomskemu redu. Razvoj zaporne institucije je neposredno povezan s političnim in ekonomskim področjem. Cilj države je vzdrževanje reda, ki metodično in usmerjeno upravlja s tistimi državljani, ki so nekoristni v novi ekonomski ureditvi (Wacquant 2008, 90). Kriminolog Kanduč (2003, 205) je izpostavil izhodiščno razmišljanje o povezavi množičnega zapiranja z neoliberalistično disciplino v državi, namreč disciplinirana delovna sila akumulira presežno vrednost in je temelj eksploatacije.

Kaznilniške spremembe, ki temeljijo na strogi držbi so umaknile investicije iz socialne sfere in jih premaknile v zaporniško dejavnost, ki edina obvladuje nastale prestrese zaradi razpada socialne države in vse večje materialne negotovosti na dnu razredne strukture. Zaostrena politika penalizacije revščine je tako nujno funkcionalno dopolnilo za uvedbo prekrškov in slabo plačanih zaposlitev. Glede na zmanjševanje domnevnih koristi liberalizacije plačne ekonomije, ki omogoča večje izkoriščanje delovne sile je policijsko nadzorovanje in zapiranje revščine časovno razpršilo oziroma odložilo socialne in človeške stroške na poznejši čas. Upravljanje zapornih kapacitet s strani privatizacijske mreže je potrebno prav zaradi vodilne vloge pri fleksibilizaciji dela. Temeljna težnja o širitvi kazenskega obravnavanja revščine izhaja paradoksalno iz tega, da je država zmanjšala svoje interveniranje na področju socialne in razširila ekonomski zakon močnejšega. Premik k zapornemu upravljanju revščine je še bolj verjeten in izrazit, čim bolj se ekonomska in socialna politika države opira na neoliberalne teorije (Wacquant 2008, 132–137). Ob koncu razprave o zaporniškem delu, bi omenila še eno kritiko, in sicer ob osamitvi je delo opredeljeno kot agens karceralnega preoblikovanja, ki hoče doseči krivčevo poboljšanje. Dilema zaporniškega dela se potemtakem pojavi ob plačilu, kajti tedaj delo ni del kazni. Poleg tega je zaslužek nagrada za delavčevo spretnost in ne za zapornikovo poboljšanje (Foucault 2004, 262).

6.2 Paradoks demokracije v odvzemu volilne pravice kaznjencem

V politološkem konceptu je državljan aktivni član politične skupnosti, ki prispeva k oblikovanju kolektivne (samo)determinacije s sprejemanjem odločitev ali z volitvami političnih predstavnikov. Nasproti državljana sociologi postavljamo marginaliziranega posameznika ali izključenega državljana, na primeru ZDA so to zaporniki oziroma nekdanji kaznjenci, ki jih ameriški kazenskoopravni sistem izključuje iz političnega odločanja. Državljanški status ne sme temeljiti na hierarhiji ali dominaciji, državljanstvo namreč pomeni legitimno in enakopravno članstvo v družbi, ki je osnovano na nearbitrarnih kriterijih. Koncept enakosti v državljanstvu je pomemben predvsem z aspekta pravic, ki poudarja etiko participacije in posamezniku dopušča možnost odločanja o lastni usodi, hkrati pa mu omogoča zadovoljevanje osnovnega človeškega impulza oziroma potrebe po priznanju ter ga v pogojih individualne avtonomije vključuje v širšo družbeno skupnost. Državljanstvo hkrati s svojo močno in inherentno legitimizacijsko identiteto odločilno prispeva k doseganju in ohranjanju konsequalne narave vladanja. V duhu liberalizma definicija državljanstva vsebuje skupek pravic, dolžnosti in zavez ter hkrati implicira enakost, pravičnost in avtonomijo (Faulks in drugi v Deželan 2014, 2–7).

Politični razvoj v svetu se izraža v povečevanju deleža volilnih upravičencev in večji politični enakopravnosti. Izločanje velikih delov volilnega telesa na podlagi rase, spola, vere in ostalih kriterijev je bolj ali manj politična zgodovina (Ferfila 2000, 49). ZDA kot demokratična država paradoksalno udejanjajo omenjeno politično prakso. Nekdanjim kaznjencem odrekajo pravico do volitev in s tem onemogočajo politično participacijo mnogim državljanom. Institut odvzema volilne pravice je zapisan v 14. amandmaju k ameriški ustavi in vsaka država samostojno razpolaga s pravico do volitev. Le v dveh zveznih državah, Vermont in Maine je volilna pravica podeljena vsem državljanom, še več, kaznjenci lahko volijo tudi med prestajanjem kazni v zaporu. V ostalih zveznih državah je kaznjencem volilna pravica odvzeta permanentno, ali si jo lahko povrnejo po določenem času ali je regulirana glede na težo kaznivih dejanj (American Civil Liberties Union 2014). Družbena enakost se ne ustavi le pri neenakostih v delitvi dohodka, temveč upošteva tudi položaj manjšin pri zadovoljevanju socialnih potreb ter možnosti sodelovanja v politiki. Politični sistem, ki kljub gospodarski rasti ne uspe priskrbeti vsaj minimum družbene enakosti, se lahko hitro znajde pred svojim koncem (Ferfila 2000, 22).

Izguba volilne pravice je le ena izmed pravnih sankcij in restrikcij, ki nekdanjim kaznjencem krči svoboščine tudi po prestani zaporni kazni. Vedno večji obseg kaznovanja je usmerjen k represivnemu pristopu in načenja pomembno vprašanje o dolžini in primernosti kaznovanja oziroma kazni. Diskusija deloma posega na filozofsko področje in je fokusirana na razmišljanje, kdaj si kaznjenec resnično zasluži prostost ali metaforično odsluži dolg do družbe? Odvzem volilne pravice določenemu segmentu družbe ima v ZDA že dolgo zgodovino. Volilne omejitve izhajajo iz rasističnih predpostavk in disciplinsko naravnanih kazenskih politik (Miller 2010, 22–23). Jeremy Travis (2002, 15–16) je poimenoval kaznovalno prakso v odvzemu volilne pravice s terminom prikrito kaznovanje, ki se uresničuje s pomočjo zmanjšanja pravic državljanov in krčenja privilegijev državljanstva. Tovrstno kaznovanje ni toliko na očeh javnosti kot so očitni množični zapori, vendar prav tako prinaša družbene posledice, saj posamezniku odklanja državljansko udejstvovanje. Odvzem volilne pravice je ena najostrejših sankcij v demokratični družbi, ki izključuje partikularne družbene skupine iz političnega odločanja.

Izguba volilne pravice nakazuje na civilno smrt državljana. Sporno dejstvo, ki se pojavlja pri razmišljanju o odvzemu volilne pravice je, da odvzem osnovne demokratične pravice ne razlikuje med kaznjenci oziroma težo kaznivega dejanja. Tovrstno kaznovanje služi podaljševanju kazni oziroma kontinuirano izključuje iz družbe marginalne skupine, kar indicira na jasen izraz dehumanizacije in drugorazrednega državljanstva. Primarni cilj ameriških zaporniških politik že dolgo ni rehabilitacija obsojenega, temveč onespособljenost kaznjenca, ki se med drugimi manifestira prav v odvzemu volilne pravice.

Kazenski nadzor s paralizacijo kaznjenca je tako postala dominantna ideologija v zadnjih desetletjih ameriške penologije. Moralna lekcija množičnega zapiranja se manifestira v eskalaciji zaporniške populacije, pri čemer odsotnost rehabilitacijskega diskurza ohranja kaotično karceralno stanje. Historični temelji kazenskih politik se povezujejo z rasno paradigmo, ki projecirajo hegemonsko paralelo v neoliberalističnem konceptu zaporniških politik. Dominantna kultura je nekoč uresničevala svojo superiornost preko zakonov in ZDA tovrstno politiko realizirajo še danes preko kazenske zakonodaje zaradi katere so Afroameričani največje žrtve zaporniških politik.

6.3 Družbena stigma ali etiketiranje kaznjencev

Družbena posledica inkarceracije, ki se se mi jo za konec zdi smiselno in pomembno izpostaviti je negativno označevanje kaznjencev, ki nastopa kot pomemben pojav ob vstopu v kazenski sistem. Stigmatizacija je neformalen mehanizem kaznovanja, ki deluje med ljudmi v odsotnosti naše samovolje in je ni mogoče odpraviti. Odvisna je od posameznih sociokulturnih obrazcev pri katerih se pojavlja kot funkcija morale in včasih pomeni za posameznika civilno smrt. Javno mnenje obnavlja stigmo kot kruto povračila in kaznjenec ob tem izgublja zaupanje vase, samospoštovanje, izpostavljen je poniževanju ter nasploh potisnjen v obrobno. Družba presoja dogodke in ljudi okoli sebe intuitivno. Posameznik skoraj nikoli ne opazuje zaradi opazovanja, temveč predvsem zato, da razsoja o tistem kar vidi, ter videno vrednoti in moralno dojema. Javno mnenje ni brez agresije, saj obsoja, prisiljuje in zastrašuje. Politizacijo posameznih področij oziroma posredovanje v posamezna konfliktna stanja spremljajo čustvene reakcije kot je zgražanje pri čemer deviantnost ni izjema (Pečar 1991, 230–232).

Pojem stigme zajema tiste lastnosti, ki posameznika v družbi diskreditirajo in diskvalificirajo za polno družbeno priznanje. Za posameznika postane neka značilnost stigmatizirajoča šele takrat, ko okolica v določenih interakcijskih situacijah to lastnost definira kot deviantno glede na norme normalnosti. Pripisovanje stigme je torej odvisno od norm normalnosti, ki so konstelacija dominantnih ideologij in kulture. Stigma sovpada z rasnimi stereotipi in predsodki pri čemer se lahko navežem na kriminalizacijo Afroameričanov v ameriškem kazenskopravnem prostoru. Posameznik se ne more uspešno in dolgoročno upreti stigmatiziranju, temveč mora biti odpor sestavni del širših emancipatornih gibanj v družbi, ki uokvirjajo pojem etiketiranja (Goffman v Ule 2009, 96–97). Zaporniki so torej družbena kategorija državljanov, ki so v družbi deležni poniževanj in nespoštovanja, ki le še dodatno degradirajo obsojenčevo osebnost in ustvarjajo konstrukcijo manjvrednega drugega. Wacquant (2008, 137) omenja poleg stigmatizacije še ostale učinke inkarceracije kot je prekinitev načrtov za šolanje, destabilizacija družin, trganje socialnih mrež in predvsem zasidranost ljudi v revščini.

7 SKLEPNA RAZMIŠLJANJA

Država v kateri svoboda, enakost in pravica tlakujejo zunanjo politično podobo in ideal posnemanja, množično zapiranje sproža poglobljeno razpravo o resnici in odpira vprašanja na temo resnega družbenega problema, s katerim se soočajo ZDA. Površen pogled na stanje v ameriških zaporih priključuje logičen sklep o vzrokih za množico zaprtih državljanov, kajti že politika in mediji karikirajo ameriško kriminaliteto kot mit, ki je prisoten v državi. Ob tem razmišljanju vlada vzdušje o pravičnosti, ljudje, ki so zagrešili zločin pripadajo v totalno ustanovo in potrebujejo kazen, ki jih bo izmodrila. V kolikor k problemu pristopimo natančneje in seciramo problem do jedra vzrokov, izluščimo lahko le sklep, da vendar vsi državljani, ki so ta trenutek po kazenskopravni zakonodaji označeni kot kaznjenci in zaprti v enem od ameriških zaporov, ne sodijo v družbo zaprtih.

Reševanje družbenega problema kriminalitete je ustvarilo še večjo družbeno zanko, s katero se ukvarjajo številni strokovnjaki v svojih pisanjih, okroglih mizah in v ostalih javnih občilih. Problem množičnega zapiranja izvira iz strateških odločitev in zakonskih postavk ameriške politike, ki kroji kazenskopravno ureditev. Družbo zaprtih državljanov ni mogoče osvoboditi le s teoretičnimi razpravami penologov, sociologov, pravnikov, politologov ali ekonomistov, vendar so pomemben prispevek k spremembam in predvsem pri zavedanju o obstoju problema. Ameriška literatura ponuja ogromno člankov in knjig, časopisje je vedno bolj prežeto s temo o zaporniškem fenomenu, razvijajo se organizacije, ki opozarjajo na kršenje človekovih pravic v zaporih in pojavu novodobnega rasizma v kazenskem sistemu ter ostali akterji v družbenem prostoru, ki stopajo v akcijo za izhod iz kaotičnega stanja.

Pisanje o družbenih problemih je pomembno, ker povzema glas tistih, ki so nemočni in nimajo vpliva, da bi se lahko izražali javno in opozarjali naglas. Paradoks demokracije je, da se je v procesu demokratizacije karceralni sistem še toliko bolj razvil in utišal pravice manjšinskih skupin v državi, ki so trenutno največje žrtve kazenskopravnih politik. Demokratična ideologija z odvzemom svobode zanika vrednote pravičnejše politične ureditve in rekonceptualizira demokratični pojem. Razmišljanje o množični inkarceraciji v ZDA priključuje vprašanje, ali zapor načinja temeljne koncepte demokracije? Svoboda in pravičnost sta samoumevni dejstvi, kjer vlada državljanska moč večine, a je posameznik paradoksalno ranljiv in šibek, ne le kot svoboden državljan, temveč tudi kot ameriški zapornik.

Kaznjenec v ameriški družbi je dodatno šibkejši člen zaradi izgube volilne pravice, ki hkrati pomeni izgubo ene izmed demokratičnih človekovih pravic. Participacija v političnem življenju je ključni element demokracije. V ZDA nekaj več milijonov državljanov nima volilne pravice, ker jim je bila odvzeta vsled kaznovanosti. Neupravičenost do volitev predstavlja nemočnost državljanov, da bi se uradno opredelili do državljanskih vrednot. Drastična absenca predvsem Afroameričanov v ameriškem političnem prostoru je posledica strateško sprejetih zakonov, ki predvidevajo odvzem volilne pravice za določena kazniva dejanja. Rasistična politika in nezmožnost politične participacije sta neposredno povezana dejavnika, ki krčita ameriški demokratični sistem. Zmaga demokracije v državi je lahko zgled ostalim le v primeru, da imajo vsi državljani enake možnosti.

Izguba volilne pravice pa ni edina senca nad ameriško demokracijo. Smrtna kazen, ki je še vedno uzakonjena v številnih zveznih državah sproža številne etične razprave in ogorčen politični odziv ostalih demokratičnih držav po svetu. Čeprav evropska javnost na smrtno kazen gleda kot na brutalnost ameriškega penološkega sistema ali kršenje osnovne človekove pravice, večina Američanov podpira kazen odvzema življenja. Mnenjsko opredeljevanje do družbeno sprejetih norm izhaja iz kulturnih okvirov države. Pravno politična dejstva v kazenskem sistemu dokazujejo, da so ZDA država, ki v polnem pomenu uresničujejo retributivno teorijo v namenu kaznovanja.

Moralno etičnemu odnosu družbe do smrtne kazni se pridružuje družbeno moralni vidik o upravičenosti evtanazije in v širšem razpravnem segmentu tudi vprašanje o etičnosti abortusa. Usmrnitev je ne glede na namen skrajni ekstremizem in poseg v globoko intimnost ter vrhovno pravico človeka. Smrtna kazen je dejanje, kjer je svoboščina eliminirana, saj je človeku odtujena tako pravica do življenja kot pravica do avtonomije odločanja o svojem življenju. Prehod iz svobodnega sveta v družbo zaprtih zaznamuje razlastitev osebnosti, kjer človek postane oštevilčen individuum. Čakanje na smrtno kazen dodatno dehumanizira kaznjence s številko čakajočega na usmrnitev. Smrt z dostojanstvom je po mojem prepričanju najtehtnejši razlog zoper kazen odvzema življenja. Odločujoče ameriške politike, od ene zvezne države do druge, počasi premikajo smrtno kazen v smer abolicizma. Če povzamem besede francoskega sociologa in filozofa Michela Foucaulta, je tudi v najslabšem morilcu nekaj, kar moramo spoštovati in to je njegova človečnost.

Nečloveškost v ameriškem zaporniškem sistemu se stopnjuje z zapiranjem kaznjencev v samice, kjer prestajanje kazni zapora poteka individualno in v odsotnosti človeških interakcij. Kontroveržno kaznovanje se sreča z blaznostjo človekovega uma, namreč medčloveški odnosi so bistveni element eksistence slehernega človeka. V obscenem razmišljanju, vidim podobnost med smrtno kaznijo in individualno kaznijo zapora v smrti. Skupni imenovalec je torej smrt, fizična ali mentalna. Cilj kaznovanja doseže izgubo razumskosti namesto rehabilitacije, ki je nujen pogoj za prestop v družbo. Zapor je ogledalo družbe in kot se je že izrazil ruski pisatelj Fjodor Dostojevski, je način kako država ravna s posamezniki v družbi zaprtih, pokazatelj razvojne stopnje civiliziranosti. ZDA so primer demokratične države, ki presega meje kaznovanja z mučenjem in smrtjo. Ponašanje z liberalnostjo v mednarodnem prostoru je le utopija in lažna podoba preostalemu svetu.

Paradoks iskanja rešitev in izvajanje desetletij dolge politične vojne proti kriminaliteti je v tem, da le ta ni primerljiva s stopnjo represije in agresije, ki je implementirana v kazensko zakonodajo. Ameriška politika do drog spominja na strogo puritansko usmerjenost k moralnim načelom. Na tem mestu je ključnega pomena vprašanje, zakaj prohibicija do drog in ne tudi prohibicija do alkohola in tobaka? Odsotnost arbitrarnosti slehernega državljana in strokovno neutemeljene moralne dimenzije do posameznih substanc vodijo v umetno opijsko vojno, ki jo konstruira obstoječa politika v državi. Zakaj so nekatere substance v družbi sprejete kot superiorne in druge kot inferiorne? Strokovne medicinske podlage namreč niso temelj politične presoje kaj je indoktrinirano kot dovoljeno ali prepovedano.

Naslednja nelogična predpostavka izhaja iz dejstva, da se politika do drog različno opredeljuje do posameznih vrst drog in glede na politično prepričanje uvaja skupaj z zakoni različno mero represivnosti. Moralno družbeni konstrukt prikazuje izkrivljeno realnost, ki pripisuje različnim dejanjem v družbi negativno ali pozitivno vrednotno orientacijo. Konfliktnost se odraža v sprenevedanju, pri čemer je politična volja hkrati oblastna volja. Ameriška narkotična vojna je kot statično kolesje, ki ne doseže propagandnega cilja s katerim nastopa v javnosti. Vsekakor pa izpolnjuje latenten cilj tako, da s strateško politiko do drog kriminalizira le določeno skupino državljanov. Medikalizacija torej nima neposrednega vpliva na kriminalizacijo, saj kazenski red oblikuje diskriminatorna politična praksa. Droge resda uničujejo mnoga življenja, moramo pa se zavedati, da tudi napačne vladne politike uničujejo življenja mnogih državljanov.

Vojna proti drogam je glavni krivec za strmo naraščanje zaporniške populacije, ki se manifestira v rasni disproporcionalnosti in jo lahko provokativno enačim z vojno proti Afroameričanom. Kaj upravičuje takšno ravnanje v demokratični in enakopravni državi? Politika do drog je usmerjena izključno v inkriminacijo in predstavlja kolektiven družbeni problem na multinacionalni ravni. To ne pomeni, da bi se ZDA morale zavzemati za popolno legalizacijo drog, temveč pristopiti k dekriminalizaciji marginaliziranih skupin in opustiti represivno kazensko politiko, ki temelji na rasni diskriminaciji. Zgodovina ameriškega rasizma nikoli ni bila preteklost, kar jasno izražajo tudi nedavni protesti v Fergusonu, v zvezni državi Missouri. Upor opozarja na institucionalni rasizem, ki je inkorporiran v vse stopnje kazenskega sistema. Primer umorjenega temnopoltega državljanu s strani organov pregona je le eden imed mnogih v spirali nasilja nad Afroameričani.

Množično zapiranje temnopoltnih ameriških državljanov spominja na rasistično obdobje suženjstva in politično dobo segregacijskih zakonov, ki so veljali za Afroameričane. Družbena razhajanja segajo že v čas ameriške državljanske vojne, čas reševanja vprašanja suženjstva med severom in jugom, liberalnim in konzervativnim polom. Kontinuirano nadaljevanje rasizma se danes izvaja preko kazenske zakonodaje, ki deportira Afroameričane v zapore in vzdržuje ekonomsko eksploatacijo. Rasizem je že od državotvornega začetka inkorporiran v kapitalistični sistem in ustvarja prepad med superiorno in inferiorno imaginacijo državljanov. Večina kaznjencev cirkulira v zaporniškem sistemu vse življenje, saj kaznovana preteklost še dodatno pogloblja revščino vsled težjega dostopa do osnovnih družbenih resursov, ki človeku povrnejo dostojanstvo in blaginjo za normalno vključitev v družbo.

Ameriški kapitalizem kopiči revščino za zapale in segregira najbolj ranljive skupine državljanov s pomočjo kazenskopravne zakonodaje. Afroameričani so fokus kazenskih politik kljub neoliberalističnemu zavračanju rasizma. Težnja po individualni odgovornosti, privatizaciji zaporov in večji varnosti v državi je le še okrepila rasistično naravnano politiko. Namera po kaznovanju obsojenega je prešla iz resocializacije zapornika v izkoriščanje poceni zaporniške delovne sile. S privatizacijo se širi zaporniška struktura in ekonomski apetiti po večjem številu zapornikov. Vrednote neoliberalizma rušijo temelje totalne ustanove, dehumanizirajo zapornike in minimalizirajo postpenalno pomoč. Politični korak v napačno smer ustvarja zaporniški sistem, ki se razrašča v številne družbene anomalije.

Privatizacija zaporniške mreže temelji na motivu akumulacije dobička, kar je v nasprotju z demokratičnim javnim interesom. Ekonomski vzgibi delujejo v egocentrični smeri, saj si prizadevajo za napolnjene zapore in daljše kazni obsojenih. V privatizacijo zaporov se je zaradi elementarnih interesov zasebnikov vključila še lobistična mreža, ki nastopa kot močan vplivnik pri oblikovanju kazenske zakonodaje. Ogromne lobistične investicije zasebnih podjetij so jasni pokazatelj namenskosti upravljanja z zapori. Privatizacija se je udejanjila kot substitut za reševanje primanjkljaja državnega proračuna, vendar se je zavezništvo z zasebniki v zaporniški dejavnosti izkazalo za grob poseg v človekove pravice. Ameriški zaporniki so postali tržna niša za uresničevanje ciljev privatizacijske hegemonije, ki zavestno ustvarja dolgoročne družbene posledice.

Na tem mestu se je potrebno vprašati, ali je cilj države zmanjšanje kriminalite in s tem števila zaprtih državljanov ali je politični smoter ravno družba zaprtih? Največji paradoks je v tem, da je stopnja kriminalitete v zadnji nekaj desetletjih fluktuirala, medtem ko je zaporniška populacija vseskozi strmo naraščala. Zdravorazumski presek zanika korelacijo med kriminaliteto in množičnim zapiranjem ter ne upravičuje zaporniške situacije v ZDA. Razlogi za množico zaprtih so v ameriški politiki proti drogam, ki je konstruirala razsežen industrijski kompleks zaporov. Pozornost je usmerjena predvsem na male ribe, medtem ko glavne kriminalne združbe večinsko prosto plavajo v narkotičnem ribniku. Voja proti drogam zajema pretežno kokainske tarče, med katerimi je največ Afroameričanov. Množična inkarceracija ni zgolj družbeno stanje zaprtih ljudi, temveč strateški nadzor celotne družbe, ki deluje kot virtualen zapor. Kazenska zakonodaja je le še dodatno nadzorstveno orodje, ki poskrbi, da se marginalne državljane umakne na stranski tir družbenega življenja.

Državna opresija ni edini družbeni pritisk, s katerim se soočajo posamezniki, ki vstopajo v kazenski sistem, in če se navežem na sociologa Goffmana, bi poudarila pomen stigmatizacije, ki je posledica negativnega etiketiranja s strani družbe. Reakcija okolja močno vpliva na posameznikovo samopercepcijo in uspešno reintegracijo. Družba pogosto označuje in obsoja ljudi, ki so prestali kazen zavora ali so še vedno del družbe zaprtih. Ameriške zaporniške politike so naravnane v smeri poudarjanja stigme, ki je med drugimi tudi eden od dejavnikov, ki vplivajo na povratništvo kaznjencev. Kriminalna zgodovina nikoli ni dejanje preteklosti, temveč spremlja zapornika vse življenje. Na primeru ZDA se moramo zavedati, da je ogromno zapornikov, ki nikoli niso zagrešili večjih kaznivih dejanj in so žrtve stigme.

8 ZAKLJUČEK

Množično zapiranje pomeni izključevanje ogromnega števila državljanov iz družbe, pri čemer ameriški kazenski sistem povzroča elementarno krizo v ZDA. Presenetljivost vzbuja prav dejstvo, da se represivne kazenske politike izvajajo v državi, ki se ponaša z demokratičnimi vrednotami. Skozi pisanje sem iskala argumentirane pojasnitve na raziskovalno vprašanje o dejavnikih, ki so v zadnjih desetletjih vplivali na množično zapiranje. Ekspanzija kazenske mreže se je razvila v času implementacije strožjih politik proti kriminalu, predvsem ob nastopu politične akcije v boju proti drogam. (Szasz 1992, 30) pravi, da je moderna država aparat, ki ima monopol nad vojno in avtomatično sproži poslušnost posameznikov in manjšinskih skupin. Ameriški nadzor nad drogami ne temelji na objektivnih dejstvih oziroma znanstveni podlagi, temveč na političnih postavkah, ki tvorijo ilegalen gospodarski ustroj. Nadelmann (v Lukšič 2013, 45) navaja, da je obstoječa politika proti drogam kontraproduktivna ter obstajajo utemeljeni razlogi za preklic številnih prohibicijskih zakonov. Vojna proti drogam ni zreducirala kriminalitete, le povečala kriminalizacijo.

Politika prohibicije obenem generira ekonomske priložnosti, kar kristalizira v kontekstu množičnega zapiranja naslednji dejavnik, ki vpliva na širitev kazenske mreže. Privatizacija na področju izvrševanja kazenskih sankcij v ZDA se je izkazala za oportunistično, saj spodbuja eksces zapiranja kaznjencev. Prizadevanje za ustrezno kazensko zakonodajo oziroma za zakone po meri s pomočjo lobiranja in ekspanzivno širjenje zasebnih zaporov sta stvarno utemeljeni dejstva, ki prispevata k hiperinflaciji zapornikov. Thurow (1997, 259) meni, da je v kapitalistični demokraciji možno uporabiti ekonomsko moč za pridobivanje političnega vpliva in obratno. Naslednja anomalija, ki prispeva k širitvi zaporniškega aparata se manifestira v neuspešnih penoloških praksah, saj ustvarja permanentne zapornike, ki krožijo znotraj kazenskega sistema. Družbena izolacija v odsotnosti rehabilitacije zavira integracijo posameznika v družbeno okolje in otežuje soočanje z družbenim redom po prestani zaporni kazni. K množični inkarceraciji je prispevala dinamika vseh omenjenih dejavnikov, ki so medsebojno vplivali drug na drugega in sprožili domino učinek. Temeljno raziskovalno vprašanje, ki me je vodilo pri odkrivanju vzrokov družbenega fenomena množičnih zaporov, me je hkrati pripeljalo do zaključka potrditve hipoteze, v kateri sem izpostavila negativni vidik privatizacije, to je zasledovanje ekonomskih ciljev, ki je podkrepljeno z legalistično dehumanizacijo zapornikov.

V dikurzu rasizma sem v drugem raziskovalnem vprašanju izhajala iz možnosti, da na rasno disproporcionalnost v zaporih vpliva kazenskoopravni sistem. Vpogled v začetne temelje množičnega zapiranja, ki se je začelo z implementacijo strožjih politik proti drogam, razkriva večplasten družbeni problem. Vprašljivost o pravični zakonodaji upravičujejo diferencialno regulirane politike znotraj prohibicije do drog. Določene milejše kazni indicirajo na protekcionizem do določenih družbenih skupin, ki jih v družbi identificiramo s partikularno drogo. V literaturi ne obstajajo znanstveni indici, ki bi povezovali temnopolte k večji nagnjenosti do zlorabe drog, vendar predstavljajo večinski delež v ameriški zaporniški populaciji. V zakonodajni politiki do prepovedanih drog prevladuje razmerje moči, ki determinira stopnjo represije. Skladno z raziskovalnim vprašanjem trdim v hipotezi, da kazenskoopravna zakonodaja, ki tvori konceptualen okvir politike proti drogam afirmira rasizem. Na tem mestu preko naštetih dejstev potrjujem tudi drugo hipotezo, ki sem si jo zastavila v magistrskem delu.

Demokracija pooseblja enakost in predstavlja nasprotje rasizma. V družbi, kjer ni enakosti, ni svobode, saj imajo v neegalitarni družbi močnejši vedno težnjo po prevladi. Rasizem je temeljna oblika razlikovanja med tistimi, ki imajo pravice in drugimi, ki pravic nimajo ali jih imajo manj. Rasistično dejanje je način kako liberalna sredina zavestno in kontinuirano spodkopava obljube glede univerzalističnih kriterijev (Wallerstein 2004, 247). Ob izvolitvi prvega temnopoltega predsednika Barack Obame se je v Afroameričanih vzbudilo upanje na začetek egalitarizma v ameriški družbi. Skepticizem pred resničnim proslavljanjem zmage nad rasizmom je sprožila pretekla politična izkušnja, ko je ZDA predsedoval demokrat Bill Clinton, ki je bil takrat za mnoge afroameriške državljane namišljena prispodoba o prvem temnopoltem predsedniku. Narkotična vojna, ki sta jo sprožila republikanska predsednika Richard Nixon in Ronald Reagan, je paradoksalno eskalirala prav v Clintonovi administraciji, ko je skrčil socialno državo za številne Afroameričane, ki so bili kaznovani zaradi zlorabe drog (Alexander 2012, 12). Ekspanzijska politika kazenskega sektorja ni značilna le za republikance oziroma le za določeno politično strujo. Manifestirala se je torej že v kontradiktornem vladanju ameriškega predsednika Clintona, ki je v času svojega mandata razglašal konec obdobja »big government«. Kazenska mreža se je kljub omenjenim političnim ciljem razširila, zaporniški industrijski kompleks pa je postal eden večjih delodajalcev v ZDA (Wacquant 2008, 77).

Ameriški predsednik Barack Obama (2008, 218) je na enem od svojih govorov dejal: »Ni črne Amerike, ne bele Amerike, ne latinske Amerike in ne azijske Amerike – so Združene države Amerike.« Trenutno predseduje svoj drugi mandat, vendar rasizem še vedno spodkopava ideale o enakopravnosti vseh državljanov pred zakoni. Magistrsko delo me je vodilo skozi prizmo problemov ameriških zaporniških politik, ki nastopajo v neoliberalistični formaciji. Kontrarevolucionarne vrednote so s kazenskopravno korekcijo uresničile represivno koncepcijo kaznilniške države in v institucijo zaporov vključile ključne disciplinarne strukture. Zaporniška konstrukcija je neučinkovita, kontraproduktivna ter dolgoročno škodljiva za družbo. Resursi, ki obvladujejo zaporniške politike sodelujejo v oportunistični mreži in zavzemajo hegemonski položaj. Reševanje ekspanzivnega družbenega problema je kompleksno zahtevno in se ne bo realiziralo v enem predsedniškem mandatu. Reforma zaporniškega sistema vzbuja velik dvom, saj so upravljalni mehanizmi močno politično uveljavljeni in oportunistični interes, ki se krepi v kazenskem sistemu tako onemogoča spremembe. Sklop neoliberalističnih prepričanj, ki vodi zaporniške politike je usredinjen v ponavljajoči dinamiki nadzorovanja, ki je hkrati ključni vir množičnega zapiranja.

9 LITERATURA

1. Alexander, Michelle. 2012. *The New Jim Crow: The Mass Incarceration in the Age of Colorblindness*. New York: The New Press.
2. *American Civil Liberties Union*. Dostopno prek: <https://www.aclu.org/> (19. december 2014).
3. Ambrož, Matjaž. 2008. Preventivne mešane teorije v namenu kaznovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 59 (3): 239–248.
4. Auerbach, Barbara, George E. Sexton, Franklin C. Farrow in Robert H. Lawson. 1988. *Work in America Prisons: The Private Sector Gets Involved*. Washington: National Institute of Justice.
5. Bartollas, Clemens in Larry J. Siegel. 2013. *Corrections Today*. Belmont: Wadsworth.
6. Bonilla Silva, Eduardo. 2010. *Racism without Racist: Color Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
7. Brinc, Franc. 1991. Povratništvo na področju kriminalitete v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 42 (4): 289–306.
8. --- 1992. Zasebni zapori: za in proti. *Revija za kriminalistiko in krimiologijo* 43 (1): 78–83.
9. --- 1996. Kaznovanje zaradi dobička. Zasebni zapori kot javna zadeva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 47 (2): 168–172.
10. --- 2011. Družbeno vzdušje v zavodih za prestajanje kazni zapora in v prevzgojnem domu Radeče v letu 2010. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 62 (4): 295–311.

11. Blumstein, Alfred in Richard C. Larson. 1971. Problems in Modeling and Measuring Recidivism. *Journal of Research in Crime and Delinquency* (8): 124–132.
12. *Bureau of Justice Statistics*. Dostopno prek: <http://www.bjs.gov/> (15. december 2014).
13. Carson, Ann E. 2014. Prisoners in 2013. *The Bureau of Justice Statistics*. Dostopno prek: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/p13.pdf> (28. november 2014).
14. Clear, Todd R., George F. Cole, Carolyn Petrosino in Michael D. Reisig. 2014. *American Corrections in Brief*. Stamford: Cengage Learning.
15. Davis, Angela. 2003. *Are prison obsolete?* New York: Seven Stories Press.
16. *Death Penalty Information Centre*. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyinfo.org/> (10. december 2014).
17. Deželan, Tomaž in Manca Drobne. 2007. Identifikacija politike do prepovedanih drog v Sloveniji. *Socialno delo* 46 (6): 295–302.
18. --- 2014. *Državljan v razmerju do države: ureditve in razprave skozi čas*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Falk, Gerhard. 2010. *The American Criminal Justice System: How it works, how it doesn't, how to fix it*. California: Greenwood Publishing Group.
20. Feeley, Malcolm M. 1990. *The privatization of prisons in historical perspective*. Berkeley: Centre for the Study of Law and Society, School of Law, University of California.
21. --- in Jonathan Simon. 1992. The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications. *Criminology* 30 (4): 449–474.
22. Ferfila, Bogomil in Polonca Kovač. 2000. *Javne politike in javna ekonomika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

23. Flaker, Vito. 1996. Rojstvo totalne ustanove in racionalizacija dobrodelnosti v dobi razuma. *Socialno delo* 35 (3): 185–195.
24. --- 1998. *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba /*cf.
25. Foucault, Michel. 2004. *Nadzorovanje in kaznovanje: Nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
26. *Federal Bureau of Investigation*. Dostopno prek: <http://www.fbi.gov/> (10. december 2014).
27. Grad, Franc, Ivan Kristan in Anton Perenič. 2006. *Primerjalno ustavno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
28. Grebenc, Vera. 2003. Droge in kriminal. *Socialna pedagogika* 7 (4): 407–430.
29. Guštin, Damijan. 2006. *Za zapahi*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
30. Hočevár, Andreja. 2005. *Preprečevanje rabe in zlorabe drog: Starši med stroko in ideologijo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
31. Hren, Jožef. 2003. Droge v diskurzu zaporov. *Časopis za kritiko znanosti* 31 (213/214): 179–188.
32. *Human Rights Watch*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/> (8. december 2014).
33. *International Centre for Prison Studies*. Dostopno prek: <http://www.prisonstudies.org/> (12. december 2014).
34. Janković, Ivan in Ljubo Bavcon, 1989. *Smrtna kazen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
35. Kobal, Miloš. 1960. Sodobni pogledi na povratništvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 11 (4): 250–263.

36. Kovač, Bogomir. 2002. Lobiranje v neprofitnem sektorju. *Jadranje po nemirnih vodah menedžmenta nevladnih organizacij*: 213–231.
37. Kvaternik Jenko, Ines. 2009. Politika drog: pogledi uporabnikov in uporabnic. *Socialno delo* 48 (5/6): 349–352.
38. Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Lawrence, Bobo D. 2011. *Race, Crime and Punishment: Breaking the Connection in America*. Queenstown: The Aspen Institute.
40. Lešnik, Avgust. 2000. *Od despotizma k demokraciji: razvoj ustavnosti in parlamentarizma*. Ljubljana: Modrijan.
41. Lijphart, Arend. 1997. Neenaka participacija: Nerazrešena dilema demokracije. *Teorija in praksa* 34 (3): 524–54.
42. Logan, C. Charles. 1990. *Private Prisons: Cons and Pros*. New York: Oxford University Press.
43. Lukšič, Igor. 1999. Droga kot politično razmerje. *Teorija in praksa* 36 (5): 820–826.
44. Kanduč, Zoran. 2003. Zapor v primežu minimalističnih (»dekonstruktivističnih«) in maksimalističnih zahtev. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 31 (213/214): 203–223.
45. --- 2007. *Subjekti in objekti (ne)formalne socialne kontrole v kontekstu postmodernih tranzicij*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
46. Meško, Gorazd. 2000. Pogledi na preprečevanje kriminalitete v pozno modernih družbah. *Teorija in praksa* 37 (4): 716–727.

47. --- Danijela Frangež, Kristina Sečnik in Mojca Rep. 2006. Zapor – družba znotraj družbe: pogled obsojencev na odnose in življenje v zaporu. *Socialna pedagogika* 10 (3): 261–286.
48. --- in Bojan Tičar. 2014. Kriminološki in pravni vidiki možnosti za javno zasebno partnerstvo na področju izvrševanja kazni zapora v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso zagotavljanja varnosti* 16 (3): 264–277.
49. Miller, Bryan Lee. 2010. *Reintegration and the Importance of Civil Rights Restoration: An Examination of Ex-Felon Disenfranchisement in Florida*. Gainesville: University of Florida.
50. Nadelmann, Ethan. 1999. Zdravorazumska politika do drog. *Teorija in praksa* 36 (5): 827–838.
51. Obama, Barack. 2008. *Pogum za upanje: Misli o obnovi ameriškega sna*. Ljubljana: Založba Sanje.
52. Pečar, Janez. 1973. Kriminološki pogledi na družbeno nadzorstvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 24 (2): 141–151.
53. --- 1991. *Neformalno nadzorstvo: kriminološki in sociološki pogledi*. Radovljica: Didakta.
54. Petrovec, Dragan. 1992. O tretmanski ideji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 43 (4): 319–327.
55. --- 1998. *Kazen brez zločina: Prispevek k ideologijam kaznovanja*. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost.
56. Pezelj, Janez. 2003. *Nevarna prepoved*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
57. Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

58. Rožman, Gregor. 2005. Usmrtitev smrtne kazni – nacionalni konsenz v. neposredni politični pritisk. *Revus* (4): 143–155.
59. Siegel, Larry in John. L. Worrall. 2013. *Introduction to Criminal Justice*. Dallas: Cengage Advantage Books.
60. Szasz, Thomas S. 1992. Motivacije za prenehanje najdaljše vojne 20. stoletja – vojne proti drogam. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 20 (146/147): 29–36.
61. Šelih, Alenka. 2010. Prostor in kriminaliteta. *Teorija in praksa* 47 (2/3): 333–335.
62. Šuligoj, Ervin. 1981. Zastráževalni učinek kazenskih sankcij. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 32 (4): 267–276.
63. Tonry, Michael. 2004. *Thinking about Crime: Sense and Sensibility in American Penal Culture*. Oxford: University Press.
64. Vodopivec, Katja. 1972. Sodobne sociološke teorije o socialnih patoloških pojavih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 23 (3): 140–150.
65. Završnik, Aleš. 2011. Supermax – nadzor tveganja z zapiranjem v samico. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 62 (1): 87–90.
66. Tocqueville, Alexis de. 1996. *Demokracija v Ameriki*. Ljubljana: Krtina.
67. Ule, Mirjana. 2009. Erving Goffman: Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete. *Družboslovne razprave* 25 (62): 96–97.
68. Valentinčič, Dušan. 2014. *Ali je potrebna reforma zaporskega sistema?* Dostopno prek: <http://www.fvv.uni-mb.si/dv2014/zbornik/Valentincic.pdf> (24. november 2014).
69. Wacquant, Loic. 2008. *Zapori revščine*. Ljubljana: Založba / *cf.
70. Wallerstein, Immanuel. 2004. *Zaton ameriške moči*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.